

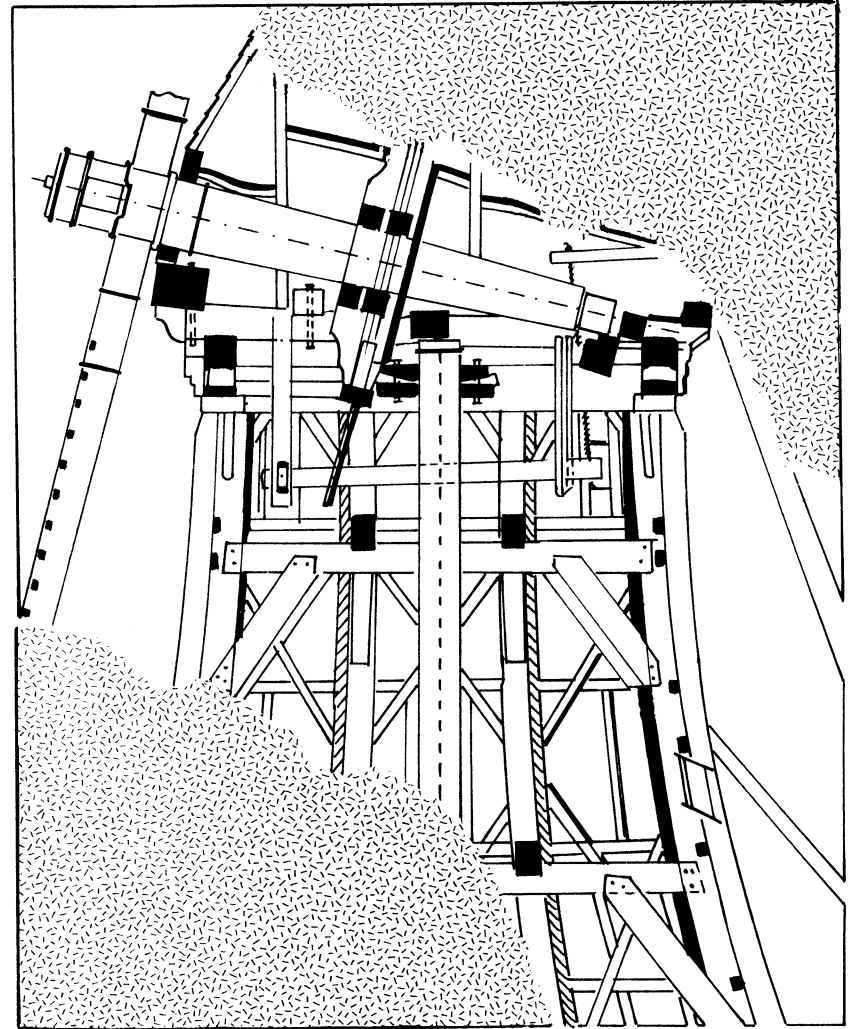
DE UTSKOAT

ORGAAN VAN DE STICHTING "DE FRYSKE MOLE" EN DE VERENIGING "GILD FRYSKE MOUNDERS"

15e JAARGANG

maart

1990

IN DIT NUMMER

- 1 Van de redactie
- 2 Molennieuws De Fryske Mole
- 4 Mededelingen bestuur Gild Fryske Mounders
- 13 Blimey
- 15 Oantinken
- 17 Stormkrachten op het wiekenkruis
- 21 Weegwerktuigen
- 24 Uit ons prentenkabinet
- 25 Opnieuw Bolsward
- 28 Agenda
- 29 Het vroege voorjaar op Deelswal
- 32 Met molenvriend Brunsmann op pad
- 39 Fryske termen
- 41 Uit de knipseldoos 19
- 46 De molenromp van Kortwoude
- 48 Nationale Molendag
- 49 Colofon
- 50 Uit ons prentenkabinet - de nieuwe onbekende molen

SLUITINGSDATUM KOPIJ NR. 58
18 MEI

NATIONALE MOLENDAG
ZATERDAG 12 MEI

VAN DE REDAKTIE

Op 25 januari werden we allen opgeschrikt door de orkaan die verwoestend over ons land trok en daarbij de molens ook niet ontzag. Een korenmolen in Zuid-Holland (Landzigt in Zuid-Beijerland) en onze eigen poldermolen "De Non" van de Ferwerder Kloosterpolder gingen in vlammen op nadat ze daarvoor losgeslagen waren. Het slechte nieuws verspreidde zich als een lopend vuurtje door molenminnend Nederland. Men hield als het ware de adem in.

De orkaan was aangekondigd en extra beveiligingsmaatregelen konden alsnog genomen worden. Het was echter de vraag hoe het zou uitpakken. Het voorval met de korenmolen "Windlust" te Wolvega spreekt wat dat betreft boekdelen. De haak waarmee de roedeketting vastzat, bleek niet sterk genoeg en trok recht. Met geweldige trekkracht - de molen heeft met z'n grote gevlucht ook nog fokken! - ging de molen door de vang. Een stut in het bovenwiel kreeg zo'n klap dat die als een lucifershoutje doormidden knapte. De molen kon toen z'n gang gaan. De stenen en de pletter stonden gelukkig bij zodat de molen er niet als een razende Roeland vandoor ging. Koelbloedig optreden van twee vrijwillige molenaars, vader en zoon Scheenstra, zorgde ervoor dat de molen in die angstige avond weer tot stilstand kwam. Ze hadden de staart losgemaakt en lieten de kap met wieken zo naar het noorden ruimen, misschien wel met de moed der wanhoop en met gevaar voor eigen leven, want het was daar hoog op de stelling allesbehalve veilig! Wijlen molenaar Lenstra had het de heren cursisten ook altijd zo verteld, niet vermoedend dat zijn wijze raadgeving nog eens zo nadrukkelijk in praktijk zou moeten worden gebracht. Hoe dan ook, de schade bleef nu wel beperkt!

En dat kon nou juist niet gezegd worden van "De Non" die met z'n staart in de richting van de orkaan stond. In combinatie met diverse factoren wist de orkaan het hier te winnen, een bijzonder ongelukkige samenloop van omstandigheden zorgde er uiteindelijk voor dat het gebeuren aan De Traan de molen zo noodlottig werd. Uiteraard komen we in dit nummer in diverse bijdragen terug op de ramp die een van onze mooiste molens in de as heeft gelegd. Met iets meer geluk was de molen blijven staan. Een sterke ketting had nog best uitkomst kunnen brengen, maar helaas had niemand die tegenwoordigheid van geest op het juiste moment. Het is natuurlijk allemaal achteraf gepraat. De orkaan van 25 januari heeft ons echter ook aan het denken gezet en de eerste resultaten daarvan kunt U in dit nummer reeds lezen, zoals we al schreven. Veiligheid voor mens en molen zal ook in de negentiger jaren de hoogste prioriteit moeten krijgen!

———— Gerben D. Wijnja. ————

MOLENNIEUWS STICHTING DE FRYSKE MOLE

De Non verbrand.

Voor het eerst in haar bijna twintigjarig bestaan is de Stichting De Fryske Mole een van haar molens door brand kwijt geraakt. Tijdens de orkaanachtige storm in de avond van 25 januari maalde de fraaie monnik-poldermolen De Non, bij Ferwerd, zich zelf naar de ondergang.

De molen stond met het wiekenkruis op het noordoosten en kreeg de stormwind van achteren. Het hangslot in de ketting, waarmee de wieken waren vastgelegd, werd stuk getrokken en toen was het noodlot beslist.

Het naastgelegen molenaarshuis kwam er goed voor weg. De vrijwillige molenaar, die in het zuiden des lands vertoefde had in de namiddag wel bezorgd telefonisch contact gezocht met het thuisfront toen hij de zware-stormverwachting beluisterde. Er werden echter helaas geen voorzorgsmaatregelen getroffen. Het mag bekend zijn dat de molens van De Fryske Mole niet stuk voor stuk tegen brand verzekerd zijn. Wel heeft deze stichting een financiële reserve opgebouwd "voor het geval dat".

Haar eigenaarsaandeel is echter meer dan gedekt. Het overheidsaandeel in de restauratiekosten is in die zin niet veilig gesteld. In de onderhoudsbijdragen is daar ook geen vergoeding voor opgenomen.

Hoe groot de herbouwkansen voor De Non zijn is nu nog niet te zeggen. Het bestuur van de St. De Fryske Mole doet zijn uiterste best en heeft in eerste instantie contact gezocht met het gemeentebestuur van Ferwerderadeel in verband met de prioriteitsstelling voor het monumentenbeleid.

Rijkssubsidiëring.

Met ingang van 1 februari jl. is een koninklijk besluit in werking getreden, houdende regelen ten behoeve van de instandhouding van beschermde monumenten. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft de tekst, voorzien van een toelichting, opgenomen in een boekwerkje van 40 bladzijden.

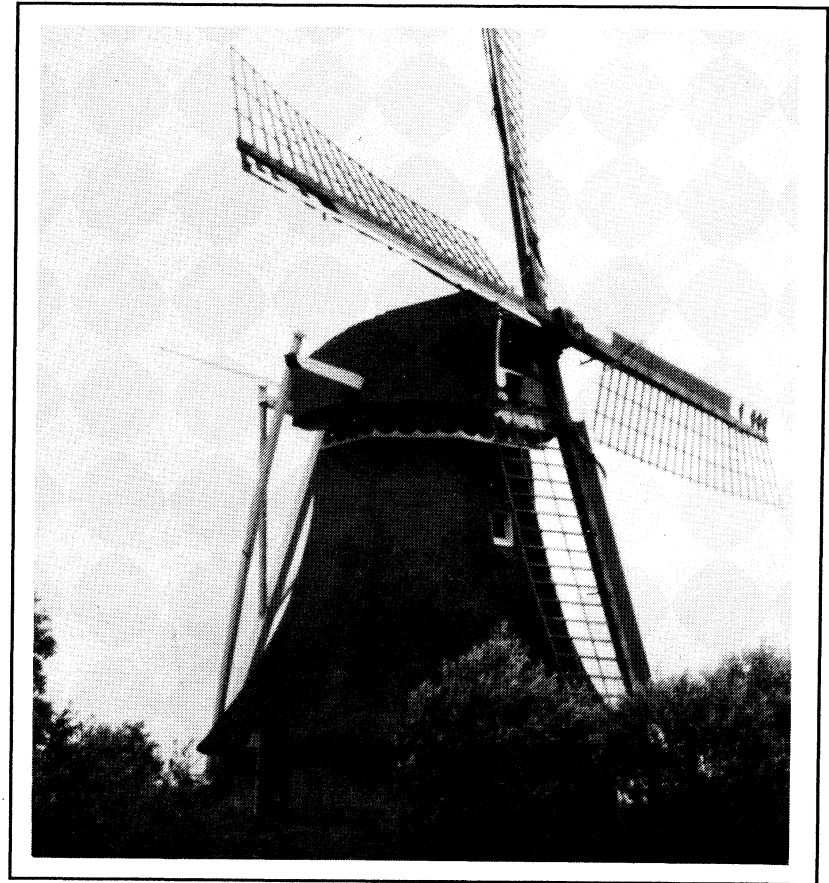
In grote lijnen sluit de nieuwe regeling aan op de oude regeling. Art. 2 lid 5 meldt dat subsidies niet verleend worden aan de Staat, de provincies, de gemeenten, de waterschappen, de veenschappen en de poldersveen.

Dat de waterschappen in dit rijtje staan is wat Friesland betreft zeer te betreuren. Het betekend immers dat waterschappen zelf voor de onderhoudskosten opdraaien.

Er is nu nog een viertal windwatermolens in eigendom en beheer bij een Fries waterschap. Ze dragen daarmee een stuk verantwoordelijkheid voor het in ere houden van het molenverleden en daar worden de waterschappen nu voor afgestraft. Het nieuwe subsidievoorschrift zal alleen maar bevorderen dat deze waterschappen de molens gaan "doorschuiven" naar bv. een molenstichting.

In afwijking van het bepaalde kan volgens art. 2 lid 6 aan een gemeente wel subsidie worden verleend in de onderhoudskosten van molens.

— A. Bokma. —

De Non op een foto van Fred Ralten (dd. 15-8-'87).

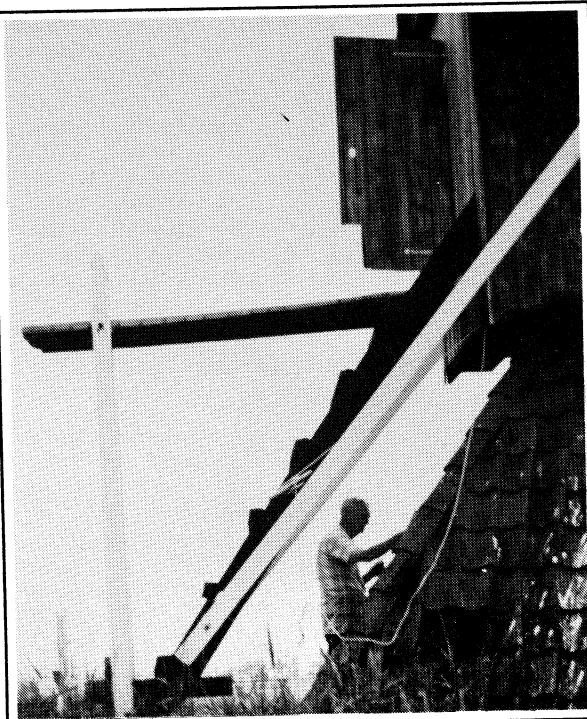

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Gild Fryske Mounders

IN MEMORIAM
ALBERT ZANDSTRA
4-7-1909 19-1-1990

Eind januari bereikte ons het bericht dat de heer A. Zandstra is overleden. Zandstra was een echte molenvriend. Eigenlijk nog maar kort geleden nam hij afscheid van zijn Friese molenvrienden vanwege zijn verhuizing naar Middelburg. Zandstra hield van Friesland en zijn molens. Wij zullen hem blijven gedenken als een man met positieve inbreng daar waar het om molens ging. Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte met het verlies van hun dierbare man en vader.
Het bestuur van het Gild Fryske Mounders.

Zandstra bij een van zijn geliefde spinnekoppen bij Goëngahuizen (foto: G.D.W.).

UITNODIGING

De voorjaarsvergadering 1990 van het Gild Fryske Mounders vindt plaats op 30 maart 1990, 19.30 uur te Akkrum. Zaal De Lantearne. In de zaal NIET ROKEN alstublieft. Vergeet niet de presentielijst te tekenen en controleer de nieuwe versie van de ledenlijst.

A G E N D A

0. Opening
1. Mededelingen en ingekomen post
2. Vaststelling verslagen
- Jaarverslag 1989
- Notulen najaarsvergadering (zie Utskoat 57)
3. Verslag bestuursactiviteiten
4. Nieuwe Molenaars
5. Financieel verslag 1989
6. Verslag van de kascommissie
Benoeming nieuwe kascommissie
7. Rondvraag

P A U Z E

8. Leerzaam onderwerp: Storm, in theorie en molenpraktijk
9. Sluiting

-
1. Het bestuur heeft na de najaarsvergadering 1989 in de nieuwe samenstelling de taken opnieuw verdeeld:

Voorzitter	: J. Coppens It Noard 23,	8512 AB BROEK,	05138-13242
Secretaris	: J.C. van Driel Celebesstr. 38/a,	9715 JH GRONINGEN	050-716174
Penningmeester	: G. v.d. Velde Orteliuskade 31/1,	1057 AE AMSTERDAM	020-163399
Opleidingscommissaris	: F. Felkers, N. Haismawei 32,	8915 DS LEEUWARDEN	058-134031
Lid	: E.J. Hoen Essenstraat 61/c,	8915 DS LEEUWARDEN	058-666188
Tweede voorzitter	: P.J.M. Hoogeveen Eegracht 33,	8651 EG IJLST	05155-2555
Tweede secretaris	: J. Bouma Tsjotter 16,	8501 RG JOURE	05138-13902

De tweede secretaris verzorgt de ledenadministratie en schrijft alle brieven die te maken hebben met de opleiding. Hij heeft daarvoor van verenigingswege de beschikking gekregen over een administratiesysteem, een tekstverwerkingspakket en een printer die hij gebruikt in combinatie met zijn eigen computer.

2. Vertegenwoordiging van het Gild Fryske Mounders in de examencommissie.

Helaas heeft de heer Van Tilburg moeten besluiten zich terug te trekken als lid van de examencommissie namens het Gild Fryske Mounders. Hij heeft niet alleen aan de wieg gestaan van it Gild, maar een hele generatie vrijwillige molenaars opgeleid, gekeurd en goed bevonden. Het is niet in de laatste plaats aan hem te danken dat het niveau van de Friese opleiding landelijk zeer hoog wordt gewaardeerd. Het bestuur bedankt de heer Van Tilburg nogmaals hartelijk voor zijn grote

inzet op de vele examendagen. Het bestuur is verheugd dat G.H. Klijnstra te Stiens als beroepsmolenaar bereid is it Gild te vertegenwoordigen in de examencommissie. Nadat zijn laatste lichte leerlingen examen heeft gedaan, zal hij de functie van gecommitteerde bij de examens gaan uitoefenen.

NOTULEN VAN DE NAJAARSVERGADERING 1989
van het Gild Fryske Mounders te Akkrum op 3 november 1989.

- Telefonisch bericht van verhindering binnengekomen van:
Tilly Kleinstra en Trees Wiersma.

1. Opening.

Om 19.40 opent voorzitter Coppens de vergadering met enkele huis-houdelijke mededelingen.

De najaarsvergadering is per traditie bedoeld voor een vooruitblik naar het komende verenigingsjaar. Het is bij uitstek de gelegenheid voor overleg en het doorstromen van ideeën van de leden naar het bestuur. Dat neemt niet weg dat het bestuur ook de rest van het jaar graag reacties hoort, onder vier ogen of per PTT.

Het bestuur doet zijn werk met plezier, maar het is vanzelf niet de grootste hobby; het gaat ons, evenals u, in de eerste plaats om het welzijn van de molens.

Veel molenaars zijn door de ligging van hun molen om natuurlijke redenen zelfstandige, eenzame en soms wel een tikje eigenwijze types. Men zou verwachten dat vergaderen voor hen dus een ongewone bezigheid is.

De vergadering van het Gild Fryske Mounders dienen dan ook meer als excuus om de geheimen van het vak uit te wisselen, maar dat heeft gelukkig weinig meer van doen met de kwaai reuk van rommelen met gewichten, plakkerige strijkstokken en paling stropen.

Tegenwoordig hebben de vrijwillige molenaars een andere maatschappelijke taak. Ze houden niet alleen een Nederlands praktisch cultuurgoed in stand, een aantal van hen houdt zich weer beroepshalve bezig met molens: Gert Klijnstra, Cees Nooteboom, Jan Hofstra, Jan Tolle-naar, Simon Jellema.

Ons lid Bakker is nog niet zolang geleden benoemd als beheerder van de molen in Dalfsen.

Bij wijze van experiment besteden we deze keer het formele deel van de vergadering alleen aan verenigingszaken.

De ervaring heeft uitgewezen dat zowel de vergadering als het informatieve programma daarna te lijden hadden van een overvolle agenda. Ook deze keer is er zoveel te bespreken dat het bestuur tot de conclusie is gekomen dat de geplande film meer tijd verdient dan vandaag beschikbaar is.

We verschuiven hem daarom naar de aparte filmavond.

Punt 2 van de agenda betreft een plezierige zaak. Een vereniging moet zuinig omgaan met de mensen die zich voor haar taken inzetten. Een dankwoord en een bos bloemen zijn vanzelfsprekend, maar voor iemand

die een licht onder de korenmaat is, is er reden tot meer. Tot nu toe is alleen aan mounder Van Tilburg het erelidmaatschap van het Gild Fryske Mounders toegekend. Het bestuur wil graag gebruik maken van het recht dat het Huishoudelijk Reglement haar toekent om ten overstaan van de ledenvergadering het erelidmaatschap te verlenen aan mevrouw De Jong. De grote inzet die zij gedurende veel jaren aan het Gild heeft besteed, maakte haar tot de constante factor die een verzameling doeners tot een voldoende gedisciplineerd bestuur maakt.

Mevrouw De Jong heeft ook lang het Gild naar buiten toe vertegenwoordigd. Dat was erg belangrijk, want daardoor wisten de instanties wie ze moesten aanspreken.

De voorzitter overhandigt mevrouw De Jong een ingelijste gecalligrafeerde oorkonde die haar benoemt tot de categorie erelid van het Gild Fryske Mounders. In het antwoord spreekt mevrouw De Jong haar dank uit over de goede woorden en ze herinnert aan de vele klussen die het secretariaat met zich meebracht. Het gaf altijd een prettig gevoel als ze weer gedaan waren. De hele periode overziende, resteert een goede herinnering. De vergadering dankt mevrouw De Jong nogmaals met een warm applaus.

3. Overige mededelingen.

Van de index op de Utskoat die is gemaakt door de heer Severijn, zijn nog exemplaren te verkrijgen via de heer Cramer (f. 15,-). Het is een goed teken dat er mensen zijn die zo'n grote klus op zich nemen. De vereniging is er trots op. Naar schatting 25 aanwezigen hebben alle verschenen nummers van de Utskoat in hun bezit.

Het Gild heeft met korting een flink aantal exemplaren aangeschaft van het boek "Van haver tot gort" dat met duidelijke tekeningen de constructie en de werking van de koren-/pelmolen Zeldenrust beschrijft.

Dit is naar de mening van het bestuur een waardevol boek voor alle molenaars; zie ook de eerder in de Utskoat verschenen recensie (verkrijgbaar via het secretariaat, f. 25,- plus verzendkosten f. 5,-). Via Douwe Schuurmans ontvingen we een Frans krantenknipsel met een foto van de standaardmolen van Valmy die is volgekalkt met leuzen. De tweede secretaris ontcijfert dat het gaat om een protest tegen het vele geld dat wordt besteed aan de herdenking van de Franse revolutie.

4. Vaststelling verslagen.

- Jaarverslag 1988 (zie Utskoat 55)

- Notulen voorjaarsvergadering (zie Utskoat 55)

De vergadering heeft geen op- of aanmerkingen en stelt de verslagen vast, zonder te stemmen.

5. Verslag bestuursactiviteiten.

* commissie Friese termen:

Op het rondschriften van alle bejaardenhuizen zijn niet veel reacties binnengekomen.

Een aantal oud-mounders is geïnterviewd. Welgeteld één tekening met vragenlijst van Popke Timmermans kwam ingevuld terug. Van de waterschappen kwamen drie (negatieve) reacties op het verzoek om bestekken. Popke Timmermans heeft de ervaring dat de archieven daar nog maar slecht zijn geordend.

Brunsmann wijst er op dat tegenwoordig bij vrijwillige molenaars meer kennis is verzameld dan bij veel oude beroepsmolenaars. Het is desalniettemin zeer de moeite waard te proberen de taalrijkdom en de technische kennis te inventariseren.

* overleg met landelijk Gilde Vrijwillige Molenaars:

Het op de voorjaarsvergadering aangekondigde voornemen om het contact te herstellen met het landelijk gilde is intussen uitgevoerd in de vorm van een gesprek ter wederzijdse oriëntatie. Men heeft veel waardering voor wat in Friesland is bereikt, met name voor het resultaat van onze opleiding.

De pauze wordt behalve ter ontspanning, gebruikt voor overleg in de wandelgangen.

Het is eerst een zaak van het landelijke Gilde Vrijwillige Molenaars een plan te maken voor hun eigen landelijke structuur. Het GFM heeft er helemaal geen belang bij deel te nemen aan ingewikkelde constructies. De organisatie in de diverse provincies is zeer verschillend. Naar aanleiding van vragen van Adema en De Jong: in Gelderland en Zeeland is de situatie enigszins vergelijkbaar met die in Friesland. De contactcommissie Friesland van het Landelijk Gilde is niet zo lang geleden omgezet in een afdelingsbestuur voor dat gilde (o.a. Thijs de Jong). In het overleg is duidelijk uitgesproken dat er geen sprake is van een concurrentiestrijd. Overleg tussen organisaties heeft altijd tot gevolg dat iedereen iets van de zelfstandigheid moet inleveren. Maar het bestuur is zeker niet van plan de identiteit van het GFM prijs te geven. Voordeel is te behalen uit gezamenlijk gebruik van allerlei contacten met instanties en verdeling van het werk aan de kwaliteit van de opleiding en de produktie van lesmateriaal. Praktische kwesties zoals dubbele lidmaatschappen zijn van later zorg (vraag van Kalkman).

De examens kunnen nog niet zonder meer gelijk worden behandeld. Ze zijn in de eerste plaats nogal verschillend georganiseerd en ten tweede worden ze landelijk gehouden onder verantwoordelijkheid van een andere instantie (De Hollandsche Molen). De situatie is nu zo, dat landelijk geslaagden door het GFM gelijk worden gesteld met onze eigen geslaagden. Andersom kunnen de bij het Gild geslaagden zonder verdere plichtplegingen deelnemen aan het landelijk examen. Deze kwestie komt pas verder aan de orde als de twee gilden op een lijn zitten over de vorm van het examen en gezamenlijk in gesprek gaan met De Hollandsche Molen (vraag van A. Dijkstra). Daar moet bijvoorbeeld de erkenning van de Friese gecommiteerden ter sprake komen en de plaats in de examenstof van Friese termen (opmerking van Bokma). Wij zullen daar zelf duidelijkheid over moeten verschaffen. Brunsmann wijst er op dat het een belangrijke taak van de regionale organisaties is er voor te waken dat de molens als eenheidsworst worden gerestoureerd. De vergadering gaat akkoord met voortzetting van de contacten.

* lijst Lubbers:

Twee maal per jaar is er informeel overleg over het onderhoud van de molens in Friesland; de ene keer over de molens van de Fryske Mole, de andere keer die van de overige eigenaren. Op die vergadering zijn bijvoorbeeld ook de Rijksdienst Monumentenzorg en de De Hollandsche Molen vertegenwoordigd. Op de laatste vergadering kwam nog eens het belang van de vrijwillige molenaars voor de toestand van de molens aan de orde. Er zijn te weinig molenaars, want sommige molens zijn maalvaardig, maar niet bezet. Misschien zijn er molenaars die niet elke zaterdag beschikbaar zijn voor een vaste molen, maar wel voor een adoptiesysteem waarin roulerend molens worden bediend en met een deskundig oog bekeken. Dit is met name nodig voor de molens die minder in het zicht staan. Rapportjes van zulke bezoeken verhogen de effectiviteit van het onderhoud.

* gezamenlijke excursie met de WEB:

Hoewel het GFM en de WEB zich beide met molens bezig houden, blijken de praktische besognes nogal uiteen te lopen. Grof gezegd instandhouding van oude windwerktuigen en het bijbehorende ambacht is heel wat anders dan maximale, geautomatiseerde produktie van elektrische energie. Het nut van oude en moderne molens is dus van een geheel andere aard. Zie bijvoorbeeld de berekening van Jan Hofstra over de produktieve inschakeling van de maalvaardige Friese poldermolens (Utskoat 56).

* van de leermeesters:

De leermeesters houden zich op het ogenblik bezig met een kritische beschouwing van de omschrijving van de lesstof in het huishoudelijk reglement. Het is de bedoeling dat er een lijst komt met verwijzingen naar materiaal waar de lesstof goed wordt behandeld. De geringe toestroom van nieuwe leerlingen is een zorgwekkende ontwikkeling. We denken niet dat de duur van de opleiding een te hoge drempel vormt (vraag van Zuidstra).

6. Bestuursverkiezing.

Reglementair treden G.M. Frankena en J. Coppens af. De laatste is herkiesbaar en voor de plaats van G.M. Frankena heeft het bestuur Jelle Bouma bereid gevonden. Deze stelt zich voor aan de vergadering. Bij het bestuur zijn geen andere kandidaten aangemeld. Omdat geen van de leden schriftelijke stemming vraagt, zijn J. Bosma en J. Coppens bij acclamatie gekozen. Het bestuur zal zich beraden op een nieuwe verdeling van de taken. Er zijn ook nog geen gegadigden voor de wenselijke uitbreiding van het bestuur.

7. Winterprogramma.

Voor het winterprogramma zijn in voorbereiding een filmavond, de thema-avond "Onderhoud" in samenwerking met de Fryske Mole en een avond over touw.

De eerste avond is bedoeld voor een breder publiek; de tweede voor het GFM en eigenaars. De derde voor het GFM, met name de leerlingen en leermeesters.

8. Aanpassing Huishoudelijk Reglement.

In verband met de gewijzigde procedure voor de status Molenaar die is aangenomen op de voorjaarsvergadering onderzoekt de secretaris wie van de leden al voldoet aan de criteria maar nog geen certificaat van de status Molenaar heeft. Er zijn nogal wat vraagtekens over leden van wie we de huidige molenactiviteit niet kennen. Op de voorjaarsvergadering 1990 zullen we de promotie van veel nieuwe Molenaars beleven.

8. Werving leerlingen en propaganda.

Op alle plaatsen in de vereniging is aanvulling van onderop nodig. Er zijn gebieden in de provincie die te weinig vertegenwoordigd zijn in ons ledenbestand. De eigenaars en molenaars hebben waarschijnlijk de beste contacten met de plaatselijke pers. Een bredere aankondiging van de openbare avonden levert in ieder geval publiciteit op. Voor poldermolens in natuurgebieden kunnen we proberen te werven onder de natuurliefhebbers. Het is zeer belangrijk alleen recente folders uit te delen. Gooi het materiaal met verouderde adressen weg! Toen De Rat Monument van de Maand was, bleek de meest serieuze belangstelling te komen van jongeren en VUTers (Jellema). Het lustrum in 1990 is een goed aanleiding Van Gewest tot Gewest te proberen. Foto- en videoclubs willen misschien een presentatie over molens houden (Wijnja). Op de vacaturebank voor vrijwilligers blijken voornamelijk mensen af te komen die op zoek zijn naar betaald werk (Lenstra). Popke Timmermans geeft de suggestie een affiche te maken met een tekst in de trant van "Gezocht molenaars"; voor het ontwerp wordt de naam van Jaap Beetsma genoemd.

9. Begroting 1990.

De begroting voor 1990 sluit op een wat hoger bedrag dan voor het lopende jaar. De penningmeester houdt rekening met de contributieverhoging (en het effect van de ledenwerving). Aan de uitgavenkant is te zien dat de Utskoat steeds dikker wordt. Voor het overige zijn de bedragen praktisch gelijk aan die voor 1989.

10. Modelcontract vrijwillig molenaar.

Het modelcontract vrijwillig molenaar regelt de afspraken tussen de eigenaar en de vrijwillige molenaar, maar dat betekent nog geen dienstverband in de zin van de ARBO-wet. Onze juridisch geschoolde penningmeester zal het model bezien; het is verkrijgbaar via de heer Cramer (secretaris Fryske Mole). Dit onderwerp zal ook worden besproken als een inspecteur van de arbeidsinspectie De Rat bezoekt. Wellicht is per molen een veiligheidsstatuut nodig met individuele regels en ontheffingen. Het resultaat van de werkgroep veiligheid van het landelijk gilde is nog in behandeling (contactpersoon Jan Tollenaar).

Een molenaar is niet aansprakelijk als bezoekers zich onttrekken aan voorschriften en de voor de hand liggende regels. Onvoorzichtigheid van bezoekers is ook voor hun eigen rekening en ouders houden verantwoording over hun kinderen.

11. Rondvraag.

- Wijnja: Van de molens in de gemeente Skarsterlân is een kalender gemaakt (f. 7,50).
- Timmermans: herinnert aan het lustrum als aanleiding voor propaganda.
- De penningmeester vraagt als lid van het bestuur van De Fryske Mole wat het GFM denkt van het jaarlijkse draaiuren-overzicht dat al twaalf jaar is verzorgd door de heer Lubbers. De vergadering is er duidelijk voorstander van daar mee door te gaan. De lijst is een sterk argument tegenover (potentiële) bezoekers.
- Zuidstra hoopt dat er iets is te doen tegen de krakende stoelen van De Lantearne; ze zijn knap hinderlijk.

12. Sluiting.

De voorzitter vraagt naar het oordeel over de opzet van deze vergadering. Men is er tevreden mee dat nu ruim tijd kon worden besteed aan belangrijke zaken; niet in de laatste plaats de benoeming tot erelid van mevrouw De Jong.

De vergadering wordt gesloten om 23.15.

- De presentielijst is getekend door 43 leden.

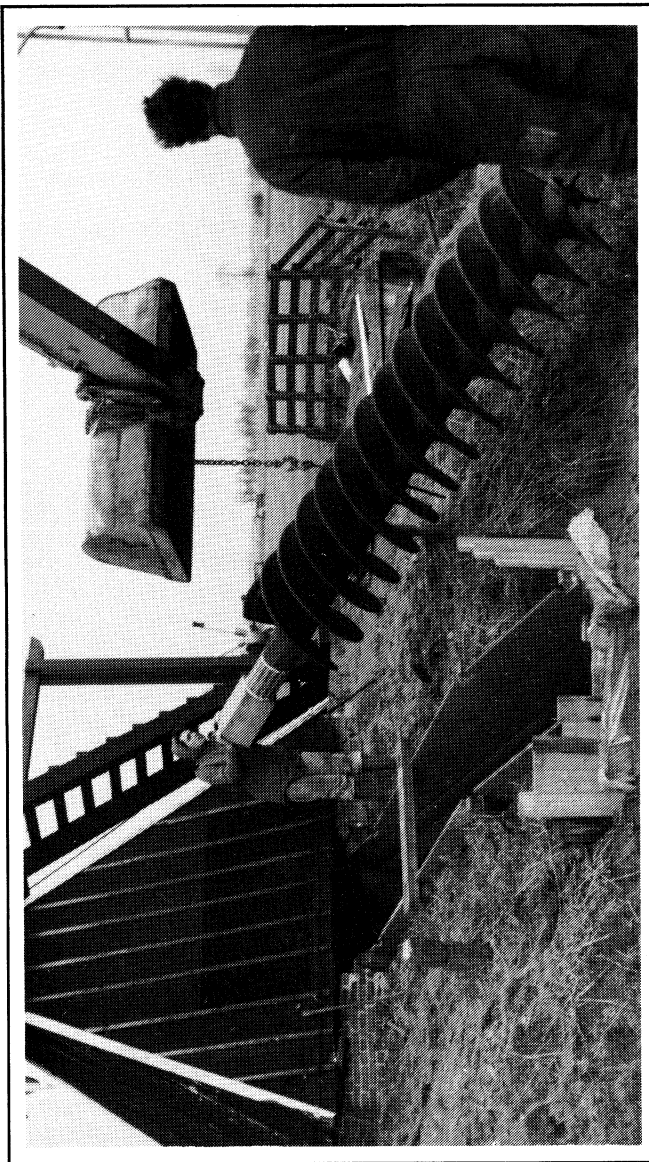
_____ J. van Driel. _____

AANVULLING OP HET ARTIKEL: "MOLENS OAN'T SPOAR".

De heer F. Talen, een oud-Heerenveener, gaf mij een aanvulling op het artikel van ons redactielid drs. D.M. Bunscoeke. In "De Utskoat", nr. 48, van dec. 1987 wordt over de zaagmolen van de Fa. H.A. Siebenga & Zn. o.a. beschreven: Op blz. 31 staat, dat de molen toen al niet meer door windkracht werd aangedreven. Dat is juist, in de zomer van 1941 heeft de Fa. Ate Beuving, die toen een fabriek voor houtbewerking had, welke ook aan de Badweg gelegen was, een electromotor in de zaagmolen geplaatst. Het was een gebruikte, open Heemaf sleepringmotor. (Die fabriek stond in Hengelo Ov.) "Het aantal P.K.'s weet ik niet meer", aldus dhr. Talen. Vanwege het stof werd het open gedeelte van de motor, van een afschermkap voorzien. Ik meen te weten, dat de Fa. Postuma (Heerenveen) het elektrische gedeelte verzorgd heeft.

Opmerking: op blz. 31 staat op de 9e regel het jaartal 1891. Dat moet zijn 1895.

Popke Timmermans.

*Op donderdag 1 februari is de nieuwe schroef in de spinnekop "Fatum" aangebracht. Een fraai stukje vakwerk!
Links op de foto van J. Brunsmann: Jan Hofstra en rechts Durk Posthumus.
Elders in dit nummer meer over die restauratie.*

BLIMEY !!!

Dat was zo ongeveer mijn eerste reactie toen ik het artikeltje las van de heer Van Doornik, over de roeden van de molen in Cranbrook. Ongeloof was mijn deel en om maar gelijk met de deur in huis te vallen: NIET TERECHT !!!

Na het opnieuw bekijken van de vakantiefoto's, het reconstrueren van de gereden route en het naslaan van enige literatuur over de molen van Cranbrook, moest ik tot mijn schaamte bekennen dat ik twee molens met elkaar heb verward. De borstroeden waar ik van sprak komen niet voor op de Union Mill maar op de molen van Woodchurch, een tiental mijlen verwijderd van Cranbrook.

Na bestudering van de negatieven, die immers de juiste volgorde aangeven van het moment waarop de foto's gemaakt zijn, moet ik bekennen dat de foto van de twee maalstenen zelfs niet gemaakt zijn in Woodchurch maar in Penegoes, een klein plaatsje in Wales. Vlak bij Machynlleth, waarvan ik de uitspraak alleen maar kan laten horen. De naam van deze molen is Felin Crewi en er worden naast alle mogelijke maalsels ook kant- en klare producten verkocht zoals muesli en brood. Het is een watermolen. D.w.z. een door waterkracht aangedreven molen.

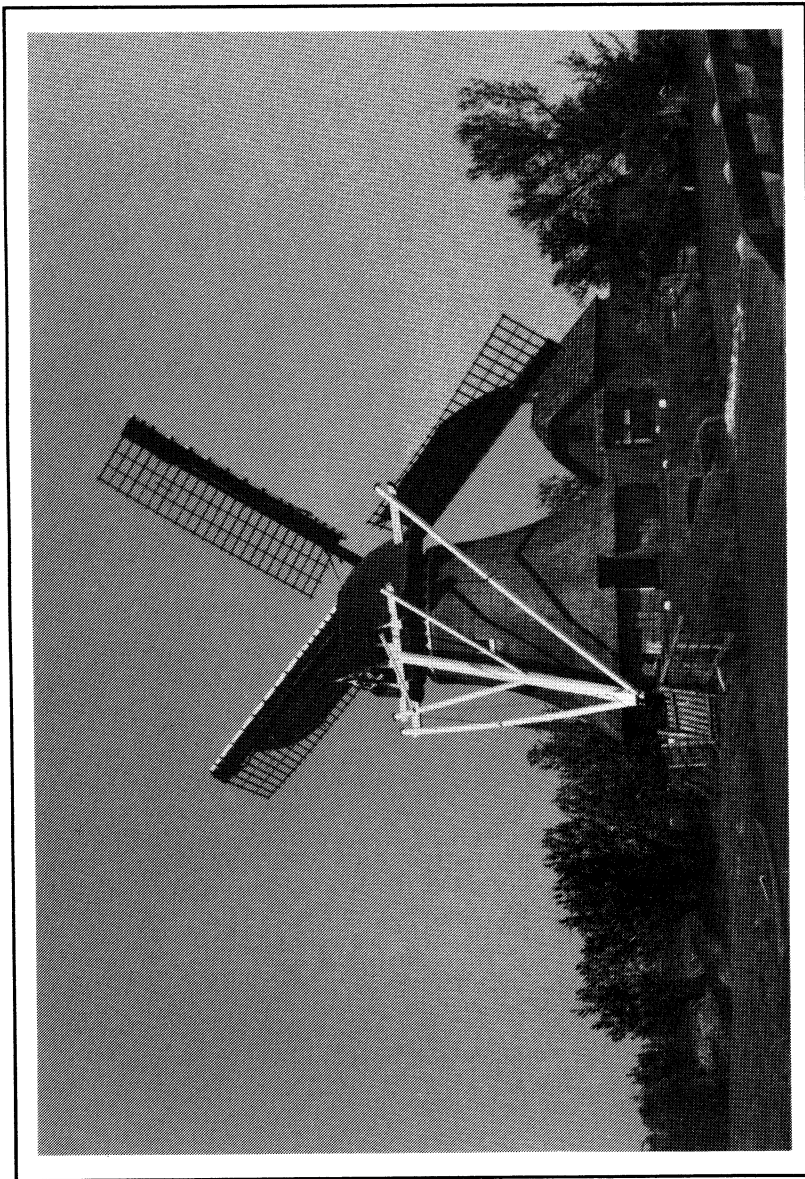
Wat de roeden betreft van de Union Mill; deze zijn inderdaad van staal en geleverd door Christiaan Bremer.

Dat de heer Bremer eveneens werd belast met de restauratie in 1958 staat reeds te lezen in de eerste aflevering van mijn artikel, gepubliceerd in de útskoat nr. 53. Het beheer van de meeste molens in Groot Brittannië is in handen van plaatselijke stichtingen. Daarnaast zijn er vele molens in eigendom bij de Countys (de provincies zeg maar). Als u zich op wilt geven als lid van de vereniging van vrienden van Woodchurch mill, kunt u zich richten tot: The Society of Friends of Woodchurch Windmill, c/o 48, Lower Road, Woodchurch, Ashford, Kent. Wat de vele dia's betreft die de heer Van Doornik heeft gemaakt; wellicht kunnen we die eens bekijken op een avond voor de leden. O ja, misschien was het een drukfout, maar de naam is FrankeNa met de N van Naaimachine en niet FrankeMa met de M van Maaimachine.

— G. Frankena. —

Het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde schreef in haar uitgave "van haver tot gort": "In de komende jaren kan zich de ontwikkeling door gaan zetten naar een ander leefpatroon onder de mensen. Verstandiger omgaan met energie, méér oog voor het milieu, eerder kiezen voor "gezonde" producten. Het lijkt geen twijfel dat in dat opzicht de molen én het (biologisch) produkt van de molen een rol van betekenis kunnen spelen. We zullen ermee aan de weg moeten blijven timmeren en onszelf op de markt kenbaar moeten maken. Een mooie taak voor de hele negentiger jaren". Wij sluiten ons daar graag bij aan.

"De Non", een pronkjuweel in het Friese landschap dat er door een noodlottige samenloop van omstandigheden niet meer is.

OANTINKEN

Sûnt 1846 haw ik hjir stien op dit gaadlik plak oan de Traan.

As trouwe wachter neist it mûndershûs haw ik de klei droechholden.

Sa't ik der út seach waard ik neamd:
"De Non".

Sleatten wetter binne troch de útskoat gien. Sûnder tsjinakseljen ha'k myn wurk dien; wie it nedich dan liet ik myn earmen mei in gryslke gong rûngean sadat it wetter brûzjend de Traan yn streamde en nei de Lauwers ferdwûn.

Nea ha ik in dea wurktûch west, mar in ienheid fan mûnder en mûne.

Gjin mûnder kin sûnder mûne, gjin mûne sûnder mûnder. Sadree't ik op'e wyn kroade waard, kaam myn hert ta libben.

Wa hat my sjoen as ik op in mooie simmerske dei stadich mealde op in waarme simmerwyn?

It wie in idyllyske print, in keppel kij, de feart, de wylgen en de mûne.

Wa hat it sjoen?

Jim sille it nea wer sjen.

Ha jimme ea omtinken oan my jân?

Wat sizze jimme no; wat altiten al sein waard?

Hy hat gjin funksje, wêrom der jild yn stekke, der steane al safolle mûnen yn'e gritenij, of

skrieme jimme om eat wat der net mear stiet, mar wat jimme nea opmurken ha doe't it der noch stie?

Doe't ik gjin funksje mear hie drige al gau it ferval, mar yn 1979 bin ik wer yn it âlde dwaan werom brocht.

Lykwols hat it oan '89 ta duorje moatten ear't de polder wer iepen gie.

Wa hat my meallen sjoen, de taken oernommen fan in elektrysk gemaal?

Kostealas wetter út de polder wei sûnder djoere enerzjy, symboalysk foar in nije tiid.

Jim sille it net wer sjen.

25 jannewaris 1990 bin ik ûnferhoeds oanfallen troch in orkaan. Ferwar wie net mear mooglik.

Mei de ketlings losslein, gie ik meallend yn it fjûr ûnder. De roeden ta rêst kommen op'e skroefbak.

Bliuwt oer it fûnemint dêr't ik op stien ha.

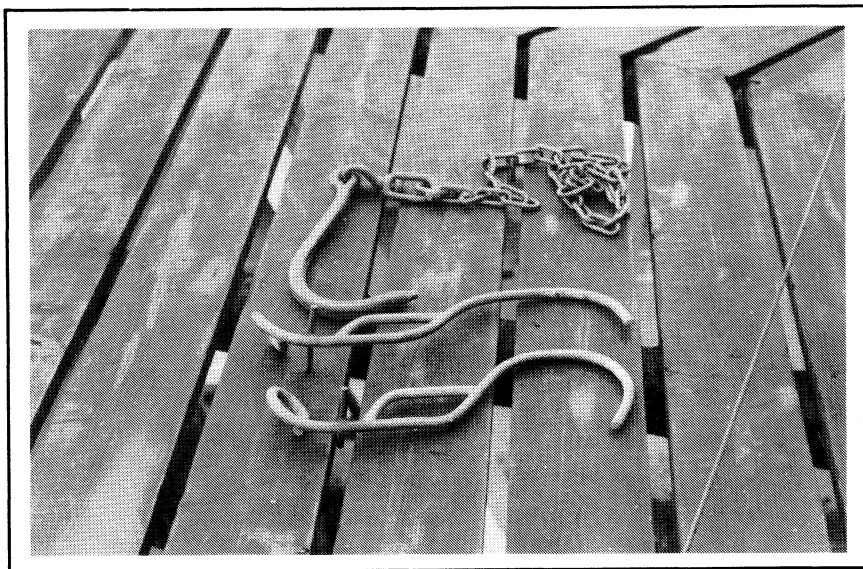
Sil der ea noch in Phenix rize op myn grêf?

Wa sil it sjen?

Jan.

In Wolvega werd op "Windlust" een angstaanjagende stormkracht beleefd. De roedehaak "trok recht" en het gevluht ging met zijn grote fokwieken door de vang. Het stellinghek (balie) liep schade op.

Roedehaken dienen zo sterk te zijn dat "rechttrekken" uitgesloten is.

(foto: P. Timmermans)

STORMKRACHTEN OP HET WIEKENKRUIS

Tijdens de storm van 25 januari j.l. was ik aan het malen op de Pan-koekstermolen te Witmarsum. Deze molen is oudhollands opgehekt. Bij storm is dit het mooiste wieksysteem dat men zich maar kan wensen. In het begin maal ik zonder zeilen en eindborden. Het water in de polder waait naar de molen en de schroef ligt daardoor diep in het water. De molen draait, ondanks de vlagen, zeer regelmatig en aan de langzame kant. Na drie uur schiet de wind uit en de molen gaat zo'n 70 enden lopen. Ik haal nu 2 hogere borden van de buitenroede en daarna maalt de molen weer zo'n 40 enden. Met zo'n wind is het overigens een hele kunst om dergelijke grote borden naar binnen te krijgen, maar aldoende leert men!

Na viereen neemt de wind nog meer toe en bovendien begint het water nu zichtbaar te zakken. Ik haal ook 2 borden van de binnenroede; nu zijn er dus 8 borden uit en zitten er nog 4 in. De molen maalt nu weer prachtig; hij is werkelijk niet over de 50 enden te krijgen. Om vijf uur zet ik de molen stil. De "achteruitloop"-ketting zet ik strak aan de roede en de andere ketting wordt slap aan de roede gezet, zodat de molen zich goed vast kan zetten in de vang. Na het indoen van de pal hoor ik vreemde geluiden uit de kap komen. Het blijkt dat de pal net tegen de kammen slaat en doordat de asradkammen op en neer bewegen ontstaat er een krakend geluid.

Eerst begrijp ik niet hoe dat mogelijk is want de vang zit klemvast om het asrad. Daarna zie ik dat de hals van de as af en toe wat uit de halssteen wordt gelicht. Blijkbaar wil het hele gevluht, met asrad en vang, om de koebouten scharnieren! Dit zelfde verschijnsel had ik al eens eerder meegemaakt op de Hiemertermole (vlucht 12 m.), maar ik dacht toen dat zoiets alleen maar op kleine molens kon gebeuren.

Nu ben ik blij dat ik de stutten van het asrad niet ingedaan heb, want dezen staan immers, in verhouding tot de koebouten, vrij dicht bij de as, waardoor het kanteleffect nog veel groter wordt.

Vroeger deed ik deze stutten wel altijd in. Dit was niet altijd even gemakkelijk want de molen moest precies recht staan. Wanneer ik later weer met de molen ging malen bleek vaak dat de ene stut er niet uit kon doordat het asrad zich nog iets had vastgetrokken in de vang, waardoor er een kruisarm bovenop de stut stond.

Stond er dan wat wind en stond de molen ongeveer op de wind, dan was het niet mogelijk het wiekenkruis achteruit te duwen. In dat geval zou men de molen uit de wind moeten kruien, roede achteruit duwen, stut eruit doen en de molen weer op de wind kruien. Ik deed het meestal iets anders maar dat kan, uit pedagogisch oogpunt, hier beter niet worden vermeld.

Later hoorde ik ook nog een verhaal over een molen waar zo'n stut, tijdens het malen, in het asrad viel. Het gevolg was natuurlijk dat alles aan moes werd gedraaid. Sindsdien heb ik deze stutten nooit meer gebruikt. Ze staan ook te dicht bij de as om effectief te zijn want ze

zullen enorme krachten moeten weerstaan. Dit is nog eens bevestigd door de stut die in Wolvega werd versplinterd, toen de molen door de vang ging. (Eiken stut 16 x 16 cm. ± 1 m. lang).

Om een indruk te krijgen van de krachten die op het wiekenkruis werken heb ik enkele proeven gedaan met "De Pankoekestermolen" en met "De Eendracht" te Kimsward.

Bij beide molens zet ik de vijzel uit het werk en smeer ik de lagers de as heel goed. De molens worden hierna precies op de wind gezet. De zeilen en eindborden worden niet benut. De verticale roede zet ik met een trekveer aan een kruipaal vast en daarna gaat de vang eraf. De windsnelheid en de uitrekking van de veer worden dan gemeten en daarna is het volgende end aan de beurt. Om de onbelans in rekening te brengen moeten n.l. minimaal twee enden, van dezelfde roede, worden beproefd. In dit geval beproef ik alle enden.

Thuis hang ik zoveel gewicht aan de veer dat dezelfde uitrekking ontstaat. De trekkracht, bij een bepaalde windsnelheid, van het wiekenkruis is nu bekend.

In de tabel staan de gemiddelde meetresultaten.

Molen	vlucht	R. 1	R. 2	windsnelheid	kracht
De Eendracht	17,00 m.	8,40 m.	0,63 m.	9,3 m/s	31 kg
Pankoekesterm.	19,80 m.	9,80 m.	0,74 m.	6,5 m/s	23 kg

R1 = afstand hart bovenas tot roedekettingbevestiging.

R2 = afstand hart bovenas tot hart stut.

Omdat de winddruk op een bepaald oppervlak evenredig is met het kwadraat van de windsnelheid kan de kracht in de roedeketting nu ook bij andere windsnelheden worden bepaald. Wanneer niet de roedeketting, maar de stut deze kracht moet opnemen dan kan de stutkracht als volgt berekend worden:

stutkracht = $\frac{R1}{R2}$ x kettingkracht. In de volgende tabel is één en ander uitgewerkt voor windkracht 10 en 12.

Molen	windkracht 10 (26,4 m/s)		windkracht 12 (33 m/s)	
	kettingkracht	stutkracht	kettingkracht	stutkracht
De Eendracht	250 kg	3.331 kg	390 kg	5.204 kg
Pankoekesterm.	379 kg	5.025 kg	593 kg	7.851 kg

Deze kettingkrachten zijn gemakkelijk door goede kruipalen en een goed ketting op te nemen. Wanneer deze molens, bij het kruien, wat in de nesten zitten dan moet men wel eens met het volle gewicht op de kruk van de kruilier hangen. In dat geval wordt de kruiketting, dat niets dikker is dan de roedekettingen, belast met zo'n 1.300 kg. (goede test voor slechte kruipalen).

De krachten op de stutten en de kruisarmen zijn veel groter en het zal duidelijk zijn dat deze onderdelen zwaar uitgevoerd moeten zijn, willen ze de molen tegenhouden.

Bij molens met fokken of met een grote vlucht wordt dit verhaal nog even anders, maar ook hier voor luidt mijn konklusie: vang de krachten daar op waar zij het kleinst zijn, dus bij de top van de roede.

Dan nog enkele gedachten over het vast zetten van de molen.

- 1) In principe kan het uit alle richtingen stormen. Vooral kleine depressies zijn zeer verraderlijk. Deze "kanaalratten" zijn vaak maar enkele uren van te voren te voorspellen en de windrichting kan snel veranderen. Berucht is de hemelvaartstorm van een paar jaar geleden en ook dit jaar werden België en Frankrijk (4 febr.) door zo'n kleine depressie getroffen. Nu komen de meeste stormen uit het zuidwesten en gaat de wind daarbij geleidelijk ruimen. De grootste windstoten zijn te verwachten bij de trog-passage. Dan zit de wind meestal al in het noordwesten. Wanneer een molen voor langere tijd stil komt te staan dan kan hij vermoedelijk het beste op het westen gezet worden. De molen elke keer op het westen zetten is werkverschaffing en heeft ook nog andere nadelen. (verzakking, vang-ontlast). Komt er plotseling een storm en staat de molen met de kont in de wind dan kan men deze maar het beste laten staan. (Behalve zelf-zwichters!) Het losmaken van de kettingen kan fataal zijn want dan moet de pal of de stut alle kracht opnemen. Bovendien zal zo'n molen door het "windwijzereffekt" vrijwel niet te kruien zijn. Men zal merken dat de molen uit zichzelf weer terug wil. Moet er toch worden gekruid, dan een tweede ketting gebruiken om de staart vast te zetten, tijdens het verleggen van de kruiketting.
- 2) Zet de roede vast met een goed ketting. Dit hoeft niet een dik ketting te zijn. Pas op voor ingesleten schalmen, harpjes en hangsloten. Een ketting is zo sterk als zijn zwakste schakel!
- 3) Oppassen voor oude oogbouten en sleufijzers. De eersten kunnen afbreken en bij de tweede kan de ketting er door trillen uitspringen. Doe liever de ketting om de roede en benut tevens de oogbout of het sleufijzer. Is er geen oogbout of sleufijzer dan moet de onderste heklaf gaaf zijn, want indien deze afbreekt valt de ketting van de roede.
- 4) De kruipalen moeten voldoende gaaf zijn en behoren zo'n lange kop te hebben dat een ring niet kan uitpikken. Dit is van belang wanneer de andere ketting het laat afweten. De molen gaat dan draaien en de tweede ketting behoort dan de boel tegen te houden. De betonnen kruipalen zijn zo molen "De Non" noodlottig geworden. Bij zulke korte koppen is het beter om de ketting om de paal te knopen. De ketting moet dan wel zo lang zijn dat er een mastworp gelegd kan worden. Gewone knopen gaan, vooral bij gladde ronde palen door rammelen, los. Probeer het maar eens uit!

- 5) Wil men niet alleen op de kettingen vertrouwen dan zou men nog de volgende maatregelen kunnen nemen:
- Een stuk touw van polyester (tiptolest) slapjes aan de roede en een degelijk vast punt. Polyestertouw van $\varnothing$ 16 mm. breekt pas bij 4.060 kg., $\varnothing$ 8 kan 1.020 kg. hebben. (Rekt wel, maar breekt niet).
  - De vangstok binnen zo vast binden dat de ketting naar de vangbalk slap komt te hangen. Op deze manier wordt de vangbalk belast met een extra gewicht van 40 à 100 kg. (afhankelijk van de situatie). Bovendien worden de wilde bewegingen van de vangstok niet meer op de vangbalk overgebracht.

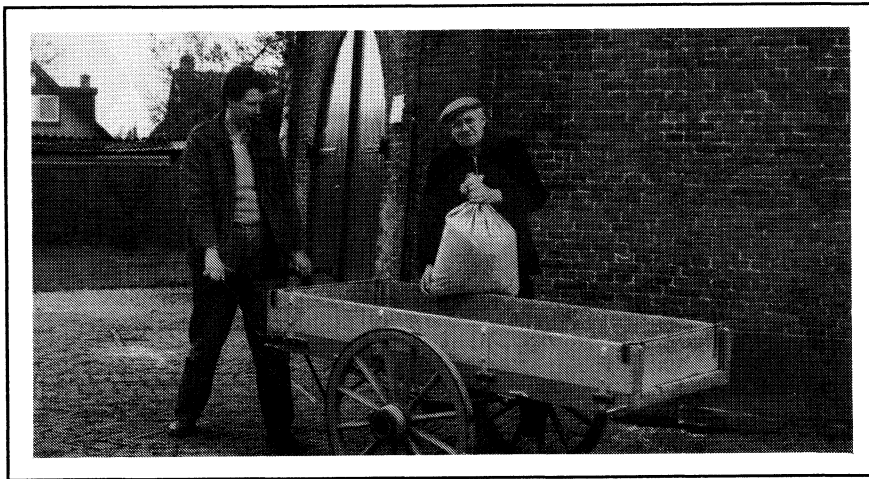
Zo zijn er nog veel meer maatregelen te nemen. Uiteindelijk zal men zelf een afweging moeten maken. Mijn bedoeling is slechts om de risico's van "verkeerd" vastzetten nog eens onder de aandacht te brengen zodat men bewuster bepaalde maatregelen gaat treffen.

Het ongeluk met "De Non" heeft mij weer doen nadenken over deze zaken.

Dat de molen met de kont in de wind stond was ongelukkig, maar verder ging hier ook alles mis wat er maar mis kon gaan. De molen van Wolvega stond wel op de wind en ook hier had men de normale maatregelen getroffen.

Indien "De Non" midden in Wolvega had gestaan en "De Windlust" bij Ferwerd dan was "De Non" gered en "De Windlust" afgebrand, zo zit dat!

Jan Hofstra.

Vader en zoon Scheenstra - de redders van de korenmolen "Windlust" te Wolvega.

Foto: P. Timmermans.

WEEGWERKTUIGEN

1. inleiding.

Wegen is zo oud als de mensheid zelf. Zodra een menselijke samenleving meer produceerde dan voor eigen verbruik nodig was, ontwikkelde zich een ruilhandel waarbij hoeveelheidsbepaling door wegen een belangrijke rol speelde. Op oude afbeeldingen, afkomstig van Babylonische en Egyptische beschavingen komen reeds balansen voor. Bekend is ook het stelsel van maten en gewichten uit de tijd van de Farao's. De geringe onjuistheid die een goede balans kenmerkt zal ongetwijfeld hebben bijgedragen tot het gebruik van de balans als symbool voor vrouwe Justitia. De grote meettijd van de balans vormde echter een ernstig bezwaar voor het gebruik in het normale handelsverkeer. De Romeinse unster, die de Romeinen mogelijk van de Grieken hebben overgenomen, komt in belangrijke mate aan dit bezwaar tegemoet. Deze ongelijkarmige balans had aan één zijde een lastschaal en aan de andere zijde een schuifgewicht veelal in de vorm van de buste van een godheid of van een keizer. Ter vergroting van het meetbereik was de unster bovendien uitgevoerd met twee steunhaken. Op hedendaagse markten in Zuid-Europa wordt de groente nog steeds gewogen met behulp van vergelijkbare unsters die met behulp van een ring in de hand worden gehouden. Eeuwenlang ondergingen balansen en unster geen wezenlijke veranderingen totdat men er in de 16e eeuw toe overging de draaipunten uit te voeren met messen en pannen. Dat de bruikbaarheid van de weegwerktuigen hierdoor enorm toenam behoeft geen betoog.

2. diverse uitvoeringsvormen

2.1 de bascule

In 1670 construeerde Roberval een bovenschalige 'balans' (fig. 1). Door toepassing van een onderliggende hulphefboom, die samen met de hoofdhefboom een parallellogram vormt, ondergaat de lastdrager uitsluitend nog een verplaatsing evenwijdig aan zichzelf en zijn de altijd in de weg hangende kettingen van de balans verdwenen. Joseph Béranger bereikte in 1849 hetzelfde doel met de constructie die schematisch is weergegeven in figuur 2. Beide bovenschalige gelijkarmige toonbankbascules vinden nog steeds toepassing en worden veelal als 'de Roberval' en de 'Béranger' aangeduid; het weegvermogen bedraagt veelal 10 kg.

Voor het wegen van grotere lasten ontwikkelde Alois Quintenz uit Straszburg in 1821 de voorloper van de huidige decimale bascule (fig. 3) die ook wel als de 'Quintenz' wordt aangeduid. Het weegvermogen van deze bascules ligt normaliter in de range van 100 kg. tot 2000 kg.

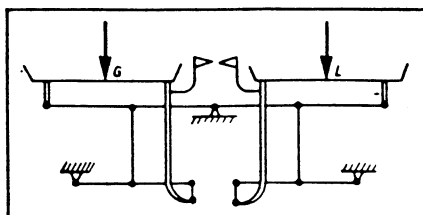
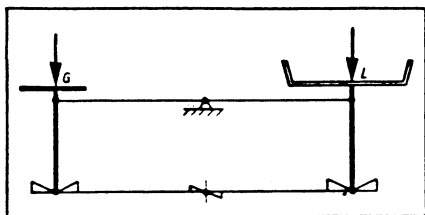
Door toepassing van geschikte hefboomstelsels waarmee een gereduceerd lasteffect kan worden overgebracht op een unster met schuifgewicht leerde men samengestelde weegwerktuigen construeren met een weegvermogen tot ten slotte enige tientallen tonnen. De op dergelijke weegbruggen toegepaste unsters zijn uitgevoerd met een schuifgewicht waarin linealen zijn aangebracht die eveneens kunnen worden verschoven. De positie van het schuifgewicht op de unster bepaalt het aantal tonnen dat de belasting groot is. De honderdtallen, de tientallen en de eenheden worden afgeleid van de positie van de linealen. In sommige moderne weegsystemen vindt de Romeinse unster opnieuw toepassing, het schuifgewicht wordt hierbij automatisch verplaatst totdat de unster zijn evenwichtsstand heeft bereikt.

2.2. het pendulummechanisme

Van wezenlijke betekenis bleek de uitvinding van de Duitse geestelijke Phillip Mattheus Hahn uit Onstmettingen (Württemberg). Deze construeerde omstreeks 1775 zijn zogenaamde Zeigerwaage of Quadrantwaage. Bij deze eerste snelweger ondergaat het pendulum ABC (fig. 4) een rotatie als gevolg van de belasting; evenwicht ontstaat wanneer het teruggedrijvend moment van het pendulum(-gewicht) gelijk is aan het moment van de belasting. De stand van het pendulum wordt weergegeven door een hieraan bevestigde wijzer ten opzichte van een schaalverdeling. De stap van nulmethode naar uitslagmethode was gezet. Wegen kon zich nu ontwikkelen tot een zaak die niet alleen nauwkeurig doch vooral ook snel kon geschieden. Het pendulum van Hahn heeft een enorme ontwikkeling doorgemaakt waarbij verbetering van de weegeigenschappen, onder meer vermindering van de nietlineariteit en beperking van de scheefstellingsgevoeligheid, het belangrijkste uitgangspunt vormde. Figuur 5 geeft een schematisch beeld van een dubbel trekpendulum zoals dat thans op grote schaal toepassing vindt in veelal industriële weegwerktuigen. Het enkelvoudige pendulum wordt thans onder meer toegepast in toonbanksnelwegers met zogenaamde "waaierkop", maar ook in moderne "bovenwegers" met optische gewichtspresentatie zoals die in veel laboratoria worden aangehouden. Ten einde bij beperkte diameter van de schaalverdeling het aantal afleeseenheden te kunnen opvoeren werden systemen ontworpen waarbij de volledige pendulumuitslag overeenkomst met driemaal of vijfmaal rondgaan van de wijzer.

2. Toonbankbascule van Béranger.

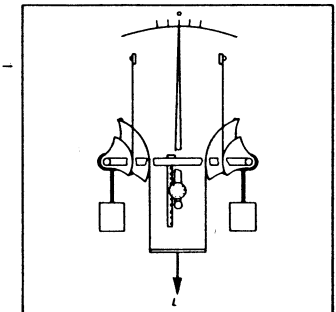
1. Toonbankbascule van Roberval.

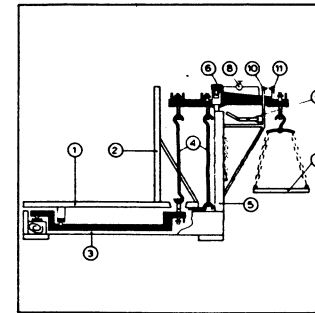
2.3 veerweegwerktuigen

Een hoofdstuk apart vormt het weegwerktuig met lastvereffening door middel van een veer (fig. 6). Uit de 18e eeuw zijn uitvoeringen bekend van zeer simpele veerweegwerktuigen die in feite bestonden uit een gebogen bladveer met index en met een lasthaak. De al sedert lang gebruikte (veer-)unster van de voddenkoopman bevat een schroefveer als meetelement. In vergelijking met andere beschikbare weegsystemen waren veerweegwerktuigen goedkoop; ze hadden echter het nadeel dat ze ook bijzonder onnauwkeurig waren.

De op zich zeer boeiende ontwikkelingen op het terrein van de automatische afweegapparatuur, de bandwegers en de checkweighers (automatische controleweegwerktuigen) zijn in het kader van dit artikel buiten beschouwing gelaten.

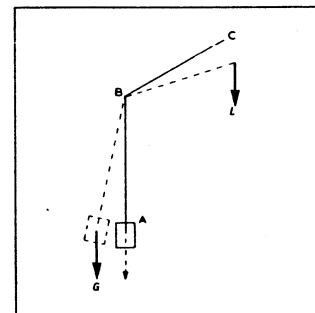
5. Dubbel trekpendulum

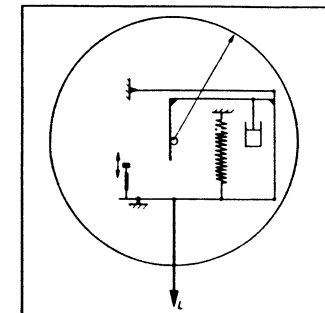
3. Decimale bascule

1. lastplateau
2. opstand
3. lasthefboom
4. trekstangen
5. frame
6. gewichtshefboom
7. gewichtsschaal
8. nulstelgewicht
9. arrêteerkrak
10. index
11. wijzer

4. Schematische weergave van het pendulum van Hahn.

6. Principeschema van een veerweegwerktuig.

UIT ONS PRENTENKABINET

Eindelijk kunnen we dan weer eens wat goed nieuws melden voor de rubriek met onbekende molenplaatjes. Allereerst liet de heer W.O. Bakker uit Harkstede (Gr.) ons weten dat de molens in nr. 54 en 55 door hem thuisgebracht zijn. Die in nr. 54 is zaagmolen "De Dolfijn" te Nijkerk (Gld.). Deze achtkante met riet gedekte bovenkruier met stelling op schuur stond 0.6 km. ten noorden der kerk aan de haven n.o.zijde. De molen werd in 1808 gebouwd voor W. van Mourik, J. van Renselaar en W. van Wijnkoop. Na 1808 waren achtereenvolgens eigenaar W. van Wijnkoop alleen, 1819 Melis van Wijnkoop, later schoonzoon Cornelis Prins, 1849 Gerrit Prins en daarna N.V. Houthandel v/h G. Prins Czn.

De windmolen werd in 1900 afgebroken en door M.v.d. Bunt (ook eigenaar van de "Oostermolen") herbouwd als korenmolen 0.4 km. ten westen van de kerk. Aldaar werd hij "De Westermolen" genoemd. Hij werd gesloopt in 1917. De "Oostermolen", middenin Nijkerk, was heel lang van de familie v/d Bunt en verbrandde 6/7 oktober 1920. Thans heeft de firma een grote veevoederfabriek op het industrieterrein.

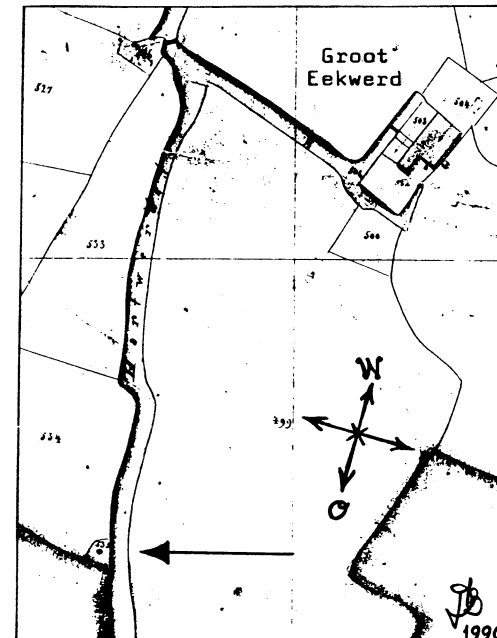
De molen achterop nummer 55 laat de beltkorenmolen in het Limburgse Blerick zien. De molen lag ten z.w. van het dorp aan de weg naar Maasbree z.z. In 1912 verrees de molen hier na afbraak van een standerdmolen. (de eigenaar was H. Govers). Als latere eigenaar stond te boek G. Peeters-Kessels. In de herfst van 1944 is deze wiekendrager verwoest. Interessant is de in Bakker zijn archief toegevoegde opmerking: "was Friese poldermolen". Nieuw voer voor molenhistorici dus om uit te zoeken waar de molen van Blerick ooit eens het Friese landschap heeft gesierd. Het winterse plaatje op de achterkant van het kerstnummer van vorig jaar kon eveneens worden getraceerd. Daarvoor zorgde molenmaker D. Posthumus uit Huins. Hij brengt hem thuis als de poldermolen van de voormalige Ypmapolder onder Witmarsum. De foto toont de sloop van de molen in 1938. Het elektrische gemaaltje op de voorgrond werd in maart 1938 in gebruik gesteld. De molen was voorzien van zelfwichting en had een vlucht van ca. 18 à 19 meter. De molenaarswoning en het inmiddels buiten werking zijnde gemaal bestaan nog steeds. Ze staan ca. 300 meter ten zuiden van de weg van Witmarsum naar Pingjum. De beide roeden en de schroef werden in 1940 voor f. 37,50 (!) gekocht door molenmaker H. Westra te Franeker. Een van de roeden is in de molen van Lonjé bij Bolsward gestoken en draait nog steeds; waar de andere roede en de schroef gebleven zijn kunt U nalezen in het door ons geschreven artikel over molenmaker Westra in De Utskoat nr. 40 op bladzijde 64. We zeggen de heren Bakker en Posthumus hartelijk dank voor hun uitgebreide reactie. Op de achterkant opnieuw een onbekende en wel uit de verzameling van molenverzamelaar H.J. Ootes uit Noordbeemster. Voor informatie houden we ons weer van harte aanbevolen. Ook is er weer ruimte voor het inzenden van nieuwe onbekende molenfoto's en/of ansichten.

***** G.D.W. *****

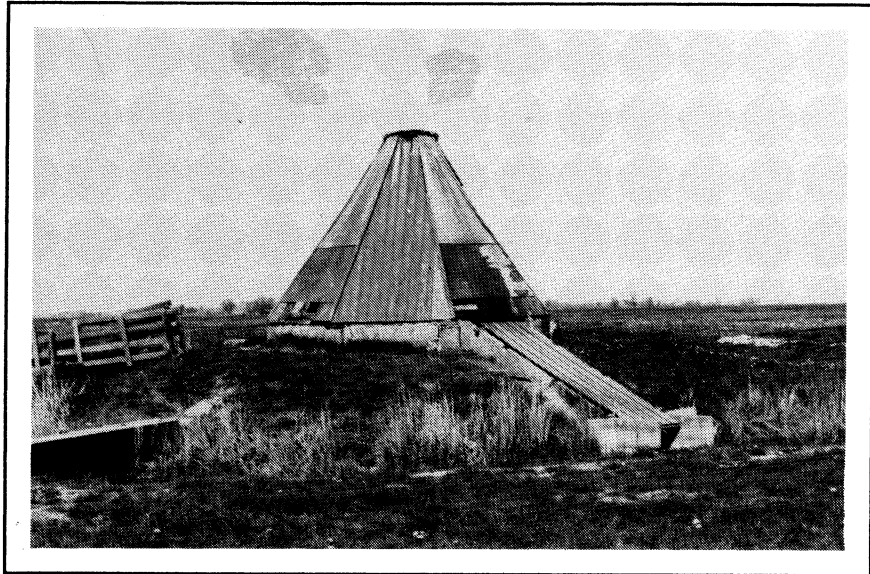
OPNIEUW BOLSWARD

Wanneer je als het ware boven op de stukken zit, is het heel goed mogelijk dat er, kort nadat e.e.a. uit het archief gepubliceerd is, nieuwe feiten naar voren komen. Zo verging het mij ook. Het leek mij daarom goed nogmaals te schrijven over het molenverleden van Bolsward.

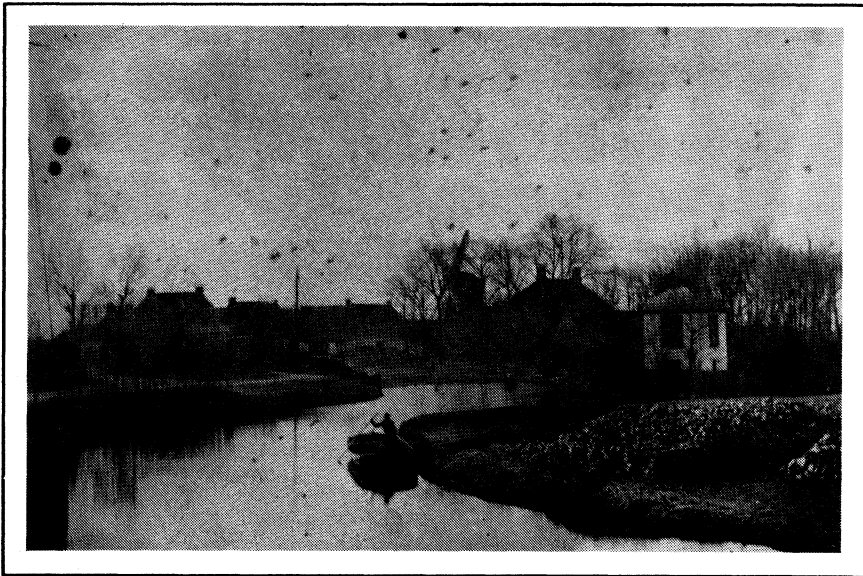
Allereerst wil ik stilstaan bij het op 8 augustus 1794 ondertekende molencontract van de polder buiten de Snekerpoort. Op genoemde datum kwamen de eigenaars van 160 pondematen en 6 eensen land aldaar overeen "dat tot kosten van de gezamenlijke eigenaars zal werden gesticht een nieuwe beste schroefmolen, groot 40 voeten roeden". Punt twee ven het contract vermeldt: "Dat de molen zal werden geplaatst en altoos blijven staan op de 3½ pondematen land, de Beneficialen van Bolsward toebehorende, thans bij Claas Cramer in huur". De Beneficialen zijn de beheerders van de oude kerkelijke goederen, welke na de Reformatie aan de kerk onttrokken waren. Het stadsbestuur vervulde deze beheersfunctie, zoals ook uit het contract blijkt. Via de zogenaamde floreenkohieren, die een soort belasting op vaste goederen weergeven, komt naar voren dat de 3½ pondemaat van de beneficiale goederen nummer 163 draagt en aan de Hartwerdervaart grenst. Omdat 19e eeuwse kohieren tevens het kadastrnummer telkens vermelden, weten we dat dit stuk grond sectie B no. 534 was. De plaats van de molen is daarmee bekend (zie kaartje). Het blijkt dat op dezelfde plaats nog steeds de achtkante ondertoren van de molen aanwezig is, juist ten oosten van de bebouwing van Bolsward. Het is wellicht onmogelijk, maar herstel van deze achttiende-eeuwse molen zou het landschap enorm goed doen. Met de nabij gelegen boerderij Groot Eekwerd zou een prachtig beeld ontstaan. Een achtkante ondertoren is voor een spinnekop vrij bijzonder en wanneer die dan ook nog uit 1795 dateert (nog

Afb. 1:
De standplaats van de molen uit 1795 op de kadastrale minuutkaart van 1832 (gemeente Bolsward).

Afb. 2: Het restant van de molen, zoals dat nog bij Bolsward staat (eigen foto uit 1984).

Afb. 3: Korenmolen "De Haan" buiten de Blauwpoort te Bolsward. Foto van omstreeks 1860 (gemeente Bolsward).

op 16 november 1794 trad Johannes Hendriks met 12 pondematen toe tot het contract, dat daarna werd uitgevoerd) is herstel dubbel de moeite waard.

Naast het voorgaande is er ook een ander aspect van Bolswards molenhistorie (zie ook het laatste kerstnummer van "De Molenaar") dat aandacht vraagt. Korenmolen "De Haan", welke tot in 1874 ten westen van de stad stond, heeft namelijk meer te bieden; er zijn uit de periode juni 1819-april 1821 productiecijfers bekend. Reden voor het aantekenen van deze gegevens vormde de belasting op het gemaal, getuige de titel van het bandje: "Controle van verimposte graanen aan de molen de Haan". Het blijkt dat de belasting op tarwe nogal wat hoger was dan die op rogge. Voor een zak tarwe betaalde men drie gulden tegen een zak rogge slechts f. 0,96! De zakken graan werden door bakkers bij de molen gebracht en gehaald, want posten met particulieren komen niet voor. Ter onderscheid had iedere bakker zijn zak gemerkt, b. v. Tjeerd H. Lantinga met "T.H.L.", Simon de Jong met "S. de Jong" en Oege P. Bakker met "O.P."

Wanneer de belasting betaald was kwam aan de zakken een zogenaamd cedula, een genummerd bewijsbriefje dat de eigenaar nodig had om het gemalen graan bij de molen aan te kunnen nemen.

Wat betreft de productie blijkt dat in de genoemde periode gemiddeld bijna 110 zakken tarwe en ruim 186 zakken tarwe per maand gemalen werden. Topmaanden voor de tarwemaalderij januari 1821 (183½ zak) en augustus t/m oktober 1819 (resp. 150¼, 170½ en 163½ zak). Voor de rogge was dat anders: januari 1821 (256¼ zak), maart 1820 (239 zak), juli 1819 (218 zak) en april 1821 (214 zak).

No. 29
Den Negentiensten Februari 1820
Hendrik J. Broinman Bakker
verimpst twee zakken Rogge
ter molen de Haan de bakker
Gemerkt H. B. 1816. 1819 en 20, om van
dien tot een uur weder de molen
te verroeyen
In 25 Februari Impost 5-92
afgeaan 9 uur

No. 45
Den een en twintigsten Februari 1820
Pier J. Oversteebaan Bakker
verimpst acht zakken Tarwe
ter molen de Haan de bakker
Gemerkt P. J. 1817. 1819
tot en met 16 om van dien tot
een uur weder de molen te verroeyen
In 1 maart
afgeaan 2 uur Impost 24

No. 46
Den een en twintigsten Februari 1820
Jouke L. Waartna Bakker
verimpst twee zakken Rogge
ter molen de Haan de bakker
Gemerkt J. L. 1800. 181. 2
5. 4. 5. e. 6 om van dien tot een
uur weder de molen te verroeyen
In 25 februari
afgeaan 4 uur Impost 5-76

Afb. 4: Een pagina uit het controleboek van molen "De Haan" over februari 1820.

Over het geheel genomen was januari 1821 een topmaand met bijna 440 zakken gemalen graan.

Dieptepunt was oktober 1820, toen er slechts 193 zakken gemalen werden. Helaas zijn er geen cijfers voorhanden van de windsterkte en de weersgesteldheid ter plaatse, want het vermoeden bestaat dat daaruit de schommelingen grotendeels verklaard kunnen worden. Het is jammer dat het deeltje geen grotere periode beslaat, maar in elk geval verschaft het ons enig nader inzicht op de manier van belasting heffen op de molen "De Haan" in Bolsward.

drs. D.M. Bunskoeke.

bronnen: gemeente-archief Bolsward:

- 1) oud archief inv.nr. 591 fol. 235 vo.-240 ro.
- 2) nieuw archief inv.nr. 676a.

AGENDA

- * 30 maart Voorjaarsvergadering Gild Fryske Mounders in Akkrum.
- * 7 april Jaarvergadering Gilde van Vrijwillige Molenaars in Hotel Haarhuis te Arnhem (aanvang 10.30 uur).
- * 21 april Molenruilbeurs in Bethelkerk, Norbruislaan 1, Utrecht-Zuilen (van 10 tot 15 uur - info 010-4808457).
- * 12 mei Nationale Molendag.
- * 18 mei Sluitingsdatum kopij De Utskoat nr. 58.

KORENMOLEN "DE WEIJERT"

te Makkinga

MONUMENT VAN DE MAAND JULI

HET VROEGE VOORJAAR OP DEELSWAL

een impressie door A. Dijkstra

In de laatste maand van het jaar, en dan vooral in het laatste stuk van deze maand, beschikken vele mensen over veel vrije dagen.

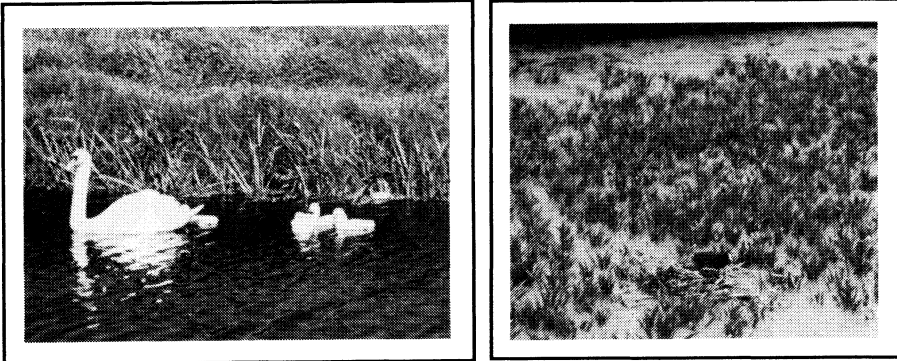
Dat gebeurde ook bij mij in 1989, oftewel het net verstreken jaar. Wat doe je dan naast wat klusjes binnenshuis? Je gaat eens wat lektuur doorworstelen wat is blijven liggen, doelgericht voor deze tijd. Bij dit stapeltje lag ook "De Utskoat", no. 56, met helemaal achterin een mooi winterlandschap van de "Deelsmolen".

Nu heb ik met mijn collega-molenaars al menig uur op deze molen doorgebracht en als zo'n mooi plaatje dan voor je ligt, ga je vaak wat dieper over alles op de Deelswal doordenken.

Al heel wat keren zijn de vier jaargetijden op deze molen aan je voorbij gegaan, waaronder ook enkele strenge winters met veel ijs. Te malen was er dan weinig, maar met wat kammen eruit, waren de wieken altijd nog wel rond te krijgen, Dat was voor de vele schaatseren een prachtig gezicht. Zoiets wordt ook wel gewaardeerd. Vanuit de woonkamer (want in deze molen bevindt zich nog de oorspronkelijke molenaarswoning) heb je dan een prachtig uitzicht op al die ijspret. Maar ook komen er dan andere gedachten bij je boven. Deze woning zit aan de Noord-Oostkant en wat kan het daar koud zijn met een matige oostenwind zo over het vrije veld. Dan heb je moeite om de zaak warm te krijgen. Nu is dat ook vrij logisch met die dunne wanden hout, achter, boven en onder, en dan nog dat tochtgat er onderdoor. Met drie elektrische kachels krijgen we het nauwelijks op 10 °C.

Geen wonder dat vroeger bij pake en beppe de lijn vol hing met dik ondergoed, een dik molton hemd en gebreide borstrok was heel gewoon, en dan nog de lange dikke onderbroeken. Er is onder deze omstandigheden eigenlijk maar één warm plekje in de molen en dat is de bedstee. Als je de foto bekijkt, komen allereerst die gedachten bij je op en die zijn nu niet zo optimistisch. Maar maak je niet ongerust, ik zou dit mooie plekje niet graag willen inleveren, want als de winter op zijn retour is, dan merk je dat daar op het vrije veld heel snel. De eerste kieviten die langs komen en de vroege leeuwerik, je bloed gaat dan wat sneller lopen, want je weet daaraan dat de lente in aantocht is. Het balsemen van de futen, en ook de meerkoeten gaan actief worden, en het paartje zwanen, dat al jaren in de buurt van de molen zijn nest bouwt, scharrelt in maart al bij de molen rond. De dagen worden langer. Kortom, allemaal zaken om weer optimistisch te worden en als het eenmaal april is, zo'n beetje tegen het eind van de maand, begin mei, dan is de natuur op zijn mooist. Dan zitten de zwanen te broeden; ook de futen en meerkoeten proberen hun eieren warm te houden. Maar dat duurt meestal niet lang. Weinig eieren komen uit, want met het eerste mooie weer en de vrije dagen (pasen en pinksteren) komen ook de boten los; het lijkt dan bij tijden wel de A 7.

(foto's J. Visser - Heerenveen)

Met grote snelheid probeert men de meren te bereiken, de eieren spoelen dan uit de nesten vandaan en dat niet alleen. Twaalf jaar terug, toen we bij deze molen begonnen, was de hele vaartkant van het polderdijkje naar de molen toe nog dik met riet begroeid; nu is daar minder dan de helft van over. Ook voor de útskoat was een dikke rietkraag; dat belemmerde de boten aan te leggen en dit voorkwam weer vernielingen aan de molen. Dit is allemaal verdwenen. Nu werken ook andere factoren daaraan mee; de boer die de polderdijk huurt voor zijn schapen spuit in het najaar, wanneer zijn land drassig is, vrachten mest over het groen langs het dijkje en dat komt ook in het riet. Het dijkje ligt hoog en droog en kan zijn zwaar materiaal wel verdragen. De put heeft weer wat ruimte. Dat is voor hem het belangrijkste, ook 's zomers komt hij een paar keer met de kunstmeststrooier. Dit allemaal bijelkaar genomen is niet zo bevorderlijk voor het riet; de karrekiet is verdwenen en ook de purperreiger die we eerst nog wel eens zagen komt niet meer.

Ieder jaar komt het paartje valken weer op de molen terug.

Wel eens wat lastig met nationale Molendag, want dan zitten ze meestal net te broeden, en wanneer het gevluht voor het nestkastje langs draait heeft de vogel moeite met het blijven zitten.

De eieren worden dan koud en het is een paar keer gebeurd dat ze niet uitkwamen.

De laatste tijd houden we daar rekening mee; de molen laten we nu en dan een poosje op de vang en zo helpen we elkaar.

Een paartje valken op de molen is mooi meegenomen: we hebben nooit last van klein vogelspul in het riet en dat gaat weer vernielingen tegen.

Ook probeert bijna ieder jaar een paartje zwartrokken een nest te bouwen op de askop; dat is een heel gesjouw en gaat meestal een week of zes door, want na de zaterdag moeten ze iedere week weer opnieuw beginnen. Ze houden wel van volhouden!

Vorig jaar hadden we iets heel bijzonders. Op een zaterdagmorgen in april op de smeertzolder aangekomen, zagen we een stuk of acht kapotte eende-eieren liggen. Waar kwamen die vandaan? Toen onze blik naar boven ging, ontdekten we het plekje: onder de vorst, achter op de kap, had een eend zijn nest gebouwd. Waarschijnlijk was hij uit verveling of met het keren van de eieren wat teveel met zijn poten bezig geweest en waren de eieren naar een lager gelegen plaats verhuisd. Dit alles geeft je een beetje een beeld van wat we in het voorjaar meemaken.

Maar dit is niet alles, er is nog veel meer.

We hebben nog niet eens de bos- of holenduif genoemd, die vele malen een nest bouwt op de keerkuip.

Ook de vele lammetjes die in het voorjaar de polderdijk bevolken zijn nog niet aan de orde geweest.

Al deze feiten drukken voor ons een duidelijke stempel op de lente, een mooie tijd, vooral als je een beetje oog hebt voor de natuur.

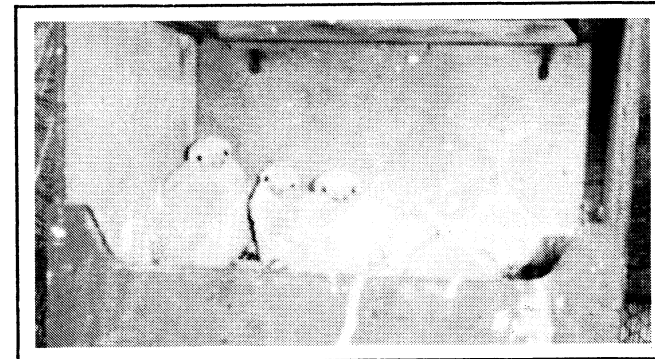
Wanneer de zomer komt is de mooiste tijd voor ons voorbij, maar ook dan vermaken we ons best.

Onderhoud buitenkant molen, erf maaien, schilderen, houtwerk hier en daar vernieuwen. Kortom het is voor ons een lust om 's zaterdags, en ook wel eens door de week, op de molen te werken.

We begrijpen dan ook maar moeilijk, dat er zoveel kloeke, mooi gelegen poldermolens in Friesland onbemand zijn en dat er in deze jachtige tijd niet meer mensen warm te krijgen zijn om deze mooie monumenten te bedienen en te beheren.

Misschien draagt dit stukje ertoe bij om het toch eens te proberen.

Kom anders maar eens kijken want wanneer deze letters zijn afgedrukt en onder de ogen van onze mede-molenaars komen, dan is het waarschijnlijk al weer lente.

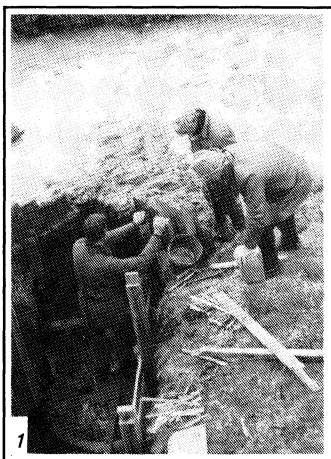

Kast met jonge torenvalken gespijkerd tegen een rietplank op de Deelsmolen.

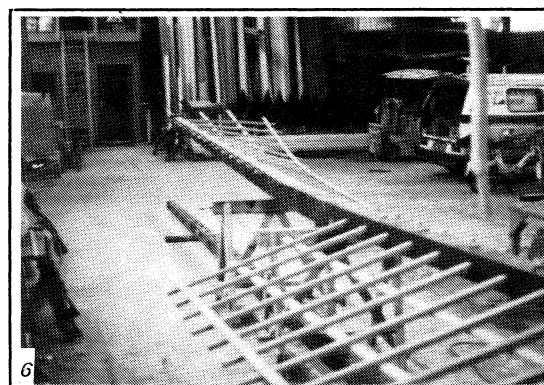
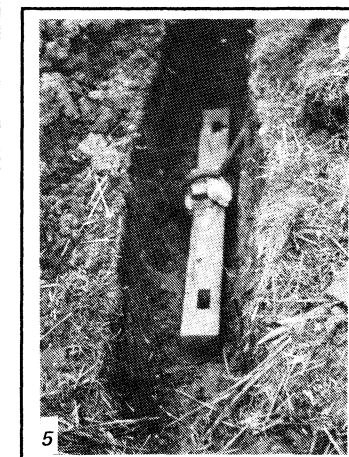
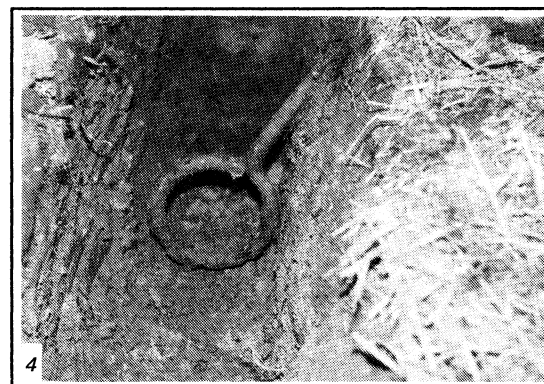
(foto: Pieter Kooistra).

MET MOLENVRIEND BRUNSMANN OP PAD

TZUM - Er begint schot te komen in de restauratie van de spinnekop "Fatum" nabij Tzum. In de vorige Ufskoat (nr. 56) vermeldden wij, dat er met het plaatsen van de nieuwe schroefbak wel zou worden gewacht tot het voorjaar. Begin december was er echter een periode met gunstig weer (lichte vorst) en deze is benut om de schroefbak te plaatsen. De bak was in onderdelen uit elkaar genomen, zodat het transport van deze vrij lichte onderdelen over het drassige weiland mogelijk was. Omdat de bak aanmerkelijk dieper kwam te liggen dan de oude, moest er nogal wat grond worden verzet. Allereerst moest er een damwand worden geslagen. Met de hulp van M. Teernstra werd toen de oude schroefbak gesloopt en de grond uitgegraven, waarna de losse onderdelen weer tot een schroefbak werden samengevoegd. Juist op tijd, want er kwam weer een periode met veel regen waardoor het water in de sloot zo hoog kwam te staan, dat het over de damwand heen liep. De nieuwe bak was echter klaar en goed aangevuld zodat er verder niets aan de hand was. Inmiddels waren ook de nieuwe roeden aangekomen. Deze roeden (fabrikaat Derckx-Beegden) zijn gemaakt van Corten staal, een meer roestbestendige staalsoort. Deze roeden zijn inmiddels opgehekt en op maandag 22 jan. gestoken. Dit met behulp van een takel. Technische gegevens van de roeden: Vlucht 11,60 m. Buitenroede: nr. 627-ophekkings Oud Hollands met windborden-Zeeg: 24 gr. Binnenroede: nr. 628-ophekkings idem met fokken (Fanuël)-Zeeg: 21 gr. In de fokken zijn geen remkleppen aangebracht. Hekken zoomlatten: Bankirai-fokken en windborden van Red Ceder.

1. Alle molenaarswerk is nu niet bepaald mooi te noemen. De spanten van de schroefbak staan in de drek. De emmer dient als "bemaling" van de bouwput. V.l.n.r.: D. Posthumus, M. Teernstra, J. Elzinga.
2. De schroefbak is geplaatst. V.l.n.r.: D. Posthumus, J. Elzinga, M. Teernstra.

Op de achtergrond de nieuwe schroef. Geheel links is een gedeelte van een rad voor de molen van Edens te zien.

3. M. Teernstra op onderzoek naar de verankering.
4. De ring, waarin geen spoor meer van de verankering-balk is terug te vinden.
5. Er is weer een hardhouten balk in de ring aangebracht.

6. In de werkplaats van Westra (Franeker) worden de nieuwe roeden opgehekt. Op de schragen de binnenroede, waarin de hekken al zijn aangebracht. De fokken moeten nog volgen. Op de grond ligt de buitenroede, deze is al opgehekt. De hekken zijn er al weer uitgenomen.

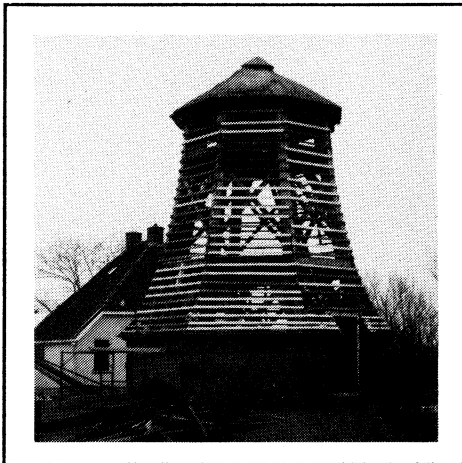
Op donderdag 1 februari waren de weersomstandigheden gunstig voor het inbrengen van de schroef. Dit was met behulp van een kraan maar een routinekwestie. Er resten nu nog diverse afstel-werkzaamheden, en enige werkzaamheden aan het onderhuis, waarna de molen weer bedrijfsvaardig is en ook nog een bemalingsfunctie kan hebben.

Nieuwsgierigheid kan ook wel eens goed zijn.

Over het algemeen wordt nieuwsgierigheid niet erg gewaardeerd. Een nieuwsgierig persoon bemoeit zich vaak met aangelegenheden van een ander, en dat wordt vaak niet erg op prijs gesteld. Dat het ook wel eens goed kan zijn, mag blijken uit het onderstaande: Spinnepoppen en ook kleine muontsen zijn vaak verankerd tegen omwaaien door grote keien. De hoekstijlen van het onderhuis of de achtkantstijlen zijn dan met kettingen of strippen aan deze keien verbonden. Bij de in aanbouw zijnde molen te Hatsum is het achtkant met kettingen aan de betonnen funderingsplaat verankerd. Bij de spinnepop "Fatum" zit op iedere hoek van het onderhuis een ronde ijzeren stang welke buiten het onderhuis in de grond verdwijnt, dit kennelijk met het doel de molen tegen omwaaien te verankeren. Toen de schroefbak was geplaatst en het grondwerk klaar was, werd de heer Teernstra nieuwsgierig. Wat zal er aan die ijzeren stangen zitten, vroeg hij aan D. Posthumus. Die wist het ook niet, en dus de schop in de grond om te zien wat er aan zat. Dat bleek niet veel te zijn, want op een bepaalde diepte zat er een de stang een groot oog waarin vroeger wel een balk zal hebben gezeten voor de verankering. Doordat de zaak boven de grondwaterstand lag moeten deze balken verrot zijn. Er was zelfs geen spoor meer van terug te vinden. Van enige verankering was hier dan ook geen sprake meer. Van de oude schroefbak waren nog enige goede hardhouten dor-

pels over, deze zijn door de ogen gestoken, waardoor de verankering weer voor een aantal jaren verzekerd is. Wat er was gebeurd als dit alles niet was gedaan, en dan met name bij de zware storm van 25 januari, laat zich raden. Mogelijk is bovenstaande aanleiding om bij andere molens de verankering eens te controleren.

ACHLUM - De molenstomp, nabij de zomerwoning van de bekende buitenlandse correspondent bij het N.O.B. de heer Haye Thomas, wordt van een nieuw rietdek voorzien. Dit door rietdekkersbedrijf v/d Zee uit Birdaard. Dit bedrijf heeft ook de molen van Hempens gedekt. Mogelijk is dit nieuwe rietdek de eerste fase in het volledig herstel van deze molen. In de stomp staat

8. De molenstomp nabij Achlum wordt van een nieuw rietdek voorzien. Een aantal rietlatten is door nieuwe vervangen. Op de zwarte plek op de voorgrond is het oude riet verbrand.

nog een elektrische bemalingsinstallatie, welke echter niet meer in gebruik is. Het rietdeken van een molen in de winter lijkt mij nu niet bepaald een gunstige periode. Koude, regen en vooral harde wind, kunnen de rietdekkers behoorlijk dwars zitten. Inmiddels is het oude rietdek verwijderd en plaatselijk verbrand. Ook is een aantal sterk door houtworm aangetaste rietlatten vervangen. Het achtkant lijkt nog in behoorlijke conditie, hoewel een behandeling met een wormdodend middel o.i. geen overbodige luxe zou zijn.

MEDEMBLIK - Vorig jaar (aug.) brachten wij een bezoek aan de in aanbouw zijnde korenmolen te Medemblik. Men was toen bezig met het opheffen van de nieuwe roeden. Op vrijdag 29 september 1989 draaiden de wieken van deze molen weer voor het eerst. In "Molenpost" het blad van diverse molenstichtingen uit de omgeving van Alkmaar, trof ik een artikeltje aan over het gieten van de nieuwe bovenas van deze molen.

(P.S. Overname met vermelding van bron gaarne toegestaan).

As voor "De Herder"

De blokgieterij van Hoogovens was oorspronkelijk opgezet voor het gieten van blokvormen voor de staalproductie. Het gebruik van deze blok-vormen is sterk afgenomen, en men is overgegaan tot het vervaardigen van andere produkten. Een hiervan was de as van "De Oude Knecht" te Akersloot. Onlangs werd er een gietstuk afgeleverd BVG. 02. Dit was de tweede molenas welke in de blokgieterij is gegoten, en bestemd voor de molen te Medemblik. De houten gietvorm was geleend van de "Soasseler Møl" te Saasveld. Deze vorm is ook gebruikt voor het gieten van de as van "De Oude Knecht". Op de as staat het volgende vermeld: AO 1695 - Tussen Jisp en Wormer oliegeslagen - Daarna naar Willeskop gedragen - Nu ben ik in mijn schik en maal meel in Medemblik. "De Herder" AO 1989. Iets verder staat BVG 02 1 ste gieter Tamis. Voor technenuten: Gietduur: 1 min- 35 sec. Koeltijd: 70 uur- Giettemperatuur: 1292 gr. C. - Chemische samenstelling van het gietijzer: 3,98 % C. - 1.04 % Mn. - 1.64 % Si. - 0.06 % P. - 0.02 % S.

WITMARSUM - Voor het smeren van het hals- en penlager wordt reuzel gebruikt. Deze reuzel moet voor het gebruik goed worden geklopt en gekneed. Deze methode is nu gemoderniseerd. In de kap van de molen is een gehaktmolentje geplaatst. Door aan de slinger te draaien komt de reuzel gebruiksklaar uit het molentje. De smering van de molen komt nu dus uit de gehaktmolen.

VAREL (N.Dind). - In de 30 m. hoge korenmolen te Varel ligt een maalsteen met een middellijn van 2.05 m. en een gewicht van c.a. 4 ton. Dit zou de grootste bekende maalsteen zijn. Dat door de bemoeienissen van ambtenaren bij de restauraties van de Duitse windmolens wel eens iets gebeurt wat de toets van de kritiek niet kan weerstaan, ontlokte iemand het volgende gezegde: "Gott weisst alles - ein Deutscher Beamter weisst mehr".

"De Non" verbrand op 25 januari 1990.

Donderdagavond, terwijl bij ons thuis de zware storm soms beangstigend om het huis gierde, ging de telefoon. Mijn oudste zoon vertelde mij dat er in de buurt van Ferwerd een molen in brand stond. De brandweer was al onderweg maar het was niet gemakkelijk om bij de molen te komen.

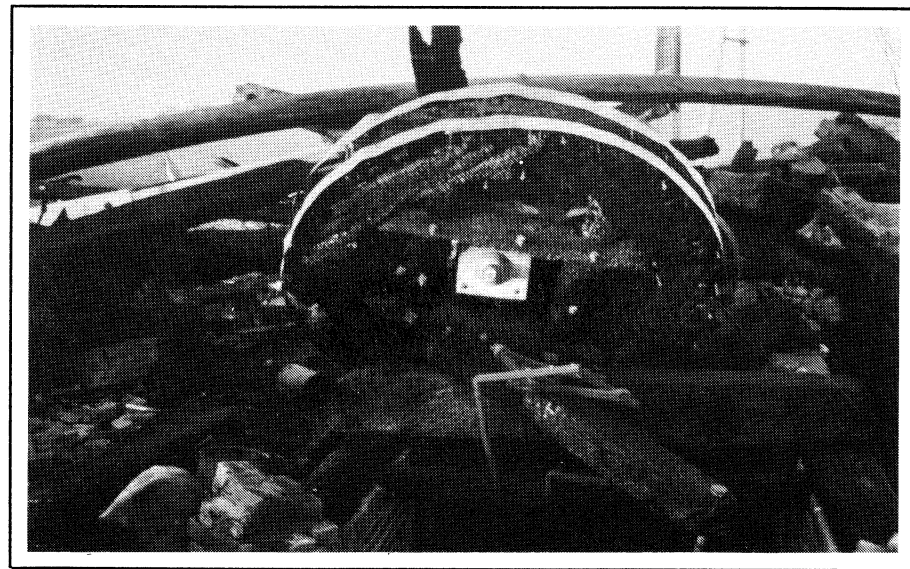
Achteraf bleek dat de afgebrande molen "De Non" was. De volgende dag ben ik er even heengegaan, maar er was niets meer van de molen over. Aan de ligging van de staart en het gevlucht incl. as was op de maken, dat de molen niet met de kop in de wind heeft gestaan. Dit moet de oorzaak zijn geweest dat de molen achteruit is gaan draaien. In die situatie heeft de vang weinig remmend vermogen. Door de wrijving van de vang op het asrad is een zodanige hitte ontstaan, dat de houten constructie vlam heeft gevat. In hoeverre de toestand van de roedekettingen en/of kruipalen + pal mede oorzaak van deze brand zijn geweest, is mogelijk nog door nader onderzoek vast te stellen. Naar aanleiding van wat er gebeurd is met de molen van Wolvega bij de zware storm van 25 januari, heb ik mij afgevraagd, of het misschien niet verstandig zou zijn om het gevlucht bij een te verwachten zware storm, naast de roedekettingen nog te beveiligen met b.v. een zware manilla of kunststof tros, en deze dan om de roede te slaan. De beide einden van deze tros dan aan de stellingliggers bevestigen. Deze extra bevestiging heeft m.i. ook nog het voordeel dat een touw meer elastisch is en dus beter de schokken kan opvangen.

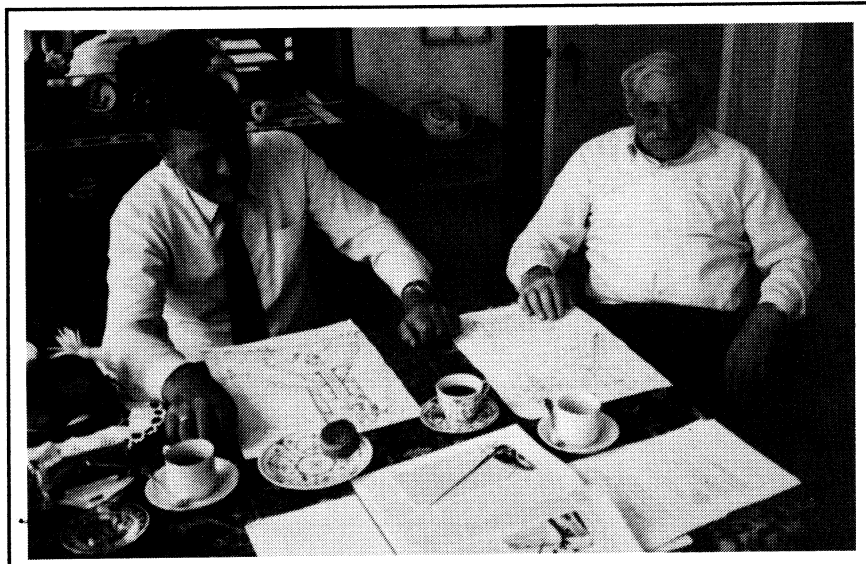
9. De askop, met er omheen het overblijfsel van het door J. Cnossen voor enige jaren terug nieuw gemaakte asrad. Alle teer is van de roeden afgebrand, de menielaag zit er echter nog op.
Het merk van de as: L.I. Enthoven 's Hage - 1876 nr. 623.

10. Doordat de staart boven de wind stond, is deze vrijwel onbeschadigd gebleven. De onderkant van de staart wijst naar het ZW. (ongeveer wat aangeeft, dat de molen met de achterkant in de wind stond. Vergelijk deze foto eens met die op bladzijde 16. De as staat rechtop.

11. Er is letterlijk niets van de molen overgebleven. Op de foto de dons-balk en het onderijzer van de koningsspil.

De tekeningen d'r bij. Praten met Wijnstra, oud-molenaar van de Boksumerdam en zoon.

*Op de koffie bij Riemersma.
Molens, molens en nog een molens.*

FRYSKE TERMEN

Toegegeven, dit stukje had in het Fries moeten worden getypt maar beste lezers, helaas ben ik die kunst niet machtig. Niettemin is de strijd voor het behoud van de taal, onze taal, een goede strijd waaraan ik graag mijn medewerking verleen. Zo kon het dan ook gebeuren dat naar aanleiding van een brief van Jan Hofstra aan het bestuur er een commissie in het leven werd geroepen die zich bezig houdt met het vergaren en rubriceren van alle mogelijke Friese namen, termen en uitdrukkingen die in het verleden en het heden werden en worden gebruikt.

Omdat het bestuur vond dat deze activiteiten het beste gecoördineerd konden worden door iemand uit hun midden, heb ik mij opgeworpen als commissielid. Dat Jan Hofstra er bij betrokken zou worden dat leed uiteraard geen twijfel. De derde man is Gerben Wijnja. Schoolmeester met een Friese Akte en een penvaardigheid die bij een ieder van u bekend mag worden verondersteld. Daarnaast beschikt Gerben over een uitermate grote bibliotheek op het gebied van molens. De vierde man was de heer Entrop uit Drachten. Deze hield het na één vergadering voor gezien omdat hij de plannen en het streven van de commissie niet concreet genoeg vond. Tijdens de allereerste vergadering was tevens aanwezig de heer Van der Veen van de Fryske Akademy. Hij liet ons weten dat de Akademy erg geïnteresseerd was omdat er in hun archief niet veel specifieke molenzaken voorkomen. Waar begin je je zoektocht? Wie weet wát? Jan zegde toe tekeningen te zullen maken met daarbij vragenlijsten aan de hand waarvan de ondervraagden hun kennis kenbaar konden maken. Wie moesten we ondervragen? Oudmolenaars natuurlijk. Molenaarsknechten ook. Mijn ervaring inmiddels is dat veel molenaars nauwelijks kennis hadden en hebben van de namen van onderdelen van de molens waar ze op draaiden. De meest elementaire dingen heb je gauw op papier maar wanneer je dieper graaft dan vang je in vele gevallen bot. Het leek ons voor de hand liggen dat er in de bejaardenhuizen in de provincie nog wel de nodige kennis zou "zitten". Alle huizen, oorden en centra zijn aangeschreven. De adressen kregen we via het Provinciehuis. Het resultaat was uitermate pover. Het resulteerde in zeggen en schrijven één gesprek en wel met de heer Riemersma uit Sneek. Ik werd gebeld door de directeur van het St. Bonifatiushuis, met de mededeling dat er in dit huis een man zat, wiens leven beheerst wordt door molens. Ik moest met hem maar eens praten. Welnu, de directeur had niets teveel gezegd. Vanuit de kamer van meneer Riemersma had ik het gezicht op een gigantische modelmolen. De lepeltjes bij de koffie waren bekroond met molens. De koffie werd uiteraard geschonken in koppen met een molen erop en toen ik mijn taaitaai bekeek, bleek ik ook hierin een molen te ontdekken. De vader van Riemersma was molenmaker geweest in Terzool. Als knaap was hij veel met heit op pad geweest maar van de onderdelen en de Friese namen daarvan, wist Riemersma mij weinig te vertellen.

Naar aanleiding van een uitzending van Omrop Fryslân werd ik gebeld door de heer Wijnstra uit Reduzum. Zijn vader was molenaar geweest op de molen aan de Boksumerdam. Vader leefde nog, was inmiddels 94 jaar en woonde in Jellum. "In prachtkeardel" met veel verhalen uit een werkzaam verleden maar weinig "voeding" voor onze databank. Van diverse bejaardentehuizen heb ik het verzoek gekregen om tekeningen en vragenlijsten maar daar is niets van terug gekomen. Ook de respons van de leden valt tot nog toe tegen. Mocht u echter denken dat alle inspanningen tot dusverre niets hebben opgeleverd, dan hebt u het mis. Gerben heeft eveneens diverse bezoeken afgelegd en daarbij bijna complete vragenlijsten kunnen produceren. Een bron van informatie zijn wellicht de waterschappen die inmiddels allemaal zijn aangeschreven. Hoewel de eerste resultaten ook hier niet overweldigend zijn, denk ik dat er uit deze hoek nog wel het een en ander te verwachten is. Mijn plaats is inmiddels ingenomen door Jelle Bouma die ik, evenals Jan en Gerben, veel succes wens met hun vorserswerk.

George Frankena.

Sparjebird. Jannewaris 1938.
 UTJOWER DRUKKERIJ EISMA · LJOUWERT (LEEUWARDEN)
 TILLEFOAN Nû. 3795 · POSTREKKEN Nû. 43271 · OPRJUCHTE 1897

Oan ús bûrman Barteld Joukes de Vries Sr.
 op syn Fiif-en-tachtichste jierdei, Jannewaris '38.

Dos, nou al Fiif-en-tachtich jier .....
 Nou sjuet, dan komt men al rafier,
 Dan hat it libben al hwet leard,
 En wêrdt de jeugd de rêch takward!
 Mar dêrmei is fersekeret net vein,
 Dat dan in minske is tonein! —
 O né, dat sjuet men ûnpelyk,
 En dan tûnft my, binn' fo noch ryft!
 Ik wit: jou vom fortstu bliuwt frit,
 Licht dat de lea hwet minder is ....
 Och ja, sa bliuwt der altyd hwet,
 De iene dit, de oare dat ....

Ke S'oe sirre: fier dissa' dei mar bliid;
 Fier dy noch faak om dissa' tiid!

Mei fryske-like proeten fen Rintsje Klazes - Eglstra
 Frou en oaren

Wit de knipseldoos
 door Popke Timmermans

nr. 19

We hebben nu doelbewust een gedicht uitgezocht. Dit gedicht heeft oud-molenaar Barteld Joukes de Vries, op zijn 85ste verjaardag gekregen. Via o.a. een paar kleinkinderen kreeg ik diverse aanvullende gegevens over hem en zijn molen. Toen heb ik besloten om er een knipselartikel aan vast te knopen.

Maar eerst iets over de maker van het gedicht, nl. Rintsje Klazes Zijlstra (Heeg 17-04-1884 - Sneek 10-02-1958). Hij was jarenlang medewerker aan diverse "Fryske tydskriften en kranten". Hij was tevens een bekend volksdichter en voordrager. Ook gaf hij losse voordrachten en hij gaf een boekje uit "Foar elke smaek" (1920). Ik hou mij aanbevolen over zijn werk. Zijn werk ondertekende hij met zijn pseunoniem Rintsje Klazes of Rintsje fan Heech. Dankzij een tip van het Fries Letterkundig Museum en Documentatiecentrum (Leeuwarden) vernamen we dat er een boekje is verschenen, namelijk "Rintsje Klazes Zijlstra, Neiklank fen 't ferline" (Leeuwarden, 1984), door Harmen Haringa.

Nu stappen we over naar de molenaarsfam. De Vries, van Sparjebird. Voor de duidelijkheid volgt eerst nog een stukje genealogie. Barteld Joukes en Gepke de Vries kregen 7 kinderen (zie ook vorig nummer), de oudste 2 zoons namen het windmolenbedrijf over (in ?), nl. Jouke en Tjerk.

Zij hebben later de molen onttakeld en gingen verder malen met behulp van een dieselmotor. Deze dieselmotor voorzag de beide molenaarshuizen en de maalderij van stroom. Bij buitendienst betrok men stroom van het openbare net. Het complex was voorzien van dubbele bedrading, aangelegd door Taeke Bz. de Vries.

Wanneer het aangelegd is, is niet meer bekend helaas.

Jouke (†27-09-1957) was getrouwd (Beetsterzwaag 19-06-1913) met Sjoukje Jelsma (Lippenhuizen 14-07-1887 - Drachten 26-04-1973).

Zijn broer Tjerk (Groningen †25-07-1930) was getrouwd (19-06-1913) met Janna Huisma (Terwispel 03-05-1888) en gestorven te Hemrik (05-11-1967).

Na het overlijden van Tjerk kwam Jouke zijn zwager, Hendrik Jelsma, in het bedrijf die getrouwd was met Imkje Boukema (beide geboren in Lippenhuizen).

Zij lieten de stomp afbreken in 1937. Op een zekere tijd kwamen de beide neven, Simon Hz. Jelsma en Barteld jr., in loondienst van de Fa.

De Vries en Jelsma. Volgens de "Postrekening" zo omschreven: de Vries & Jelsma, Molenaars te Wijnjeterp, postadres Hemrik.

Barteld jr. is geboren op 20-02-1917 te Wijnjeterp en op 29-05-1941 in het huwelijk getreden met Trijntje Bouma, ook geboren te Wijnjeterp op 16-04-1919.

Na overname van het bedrijf gingen alleen Barteld en Simon over naar de C.A.F. en kwamen daar op de loonstaat te staan.

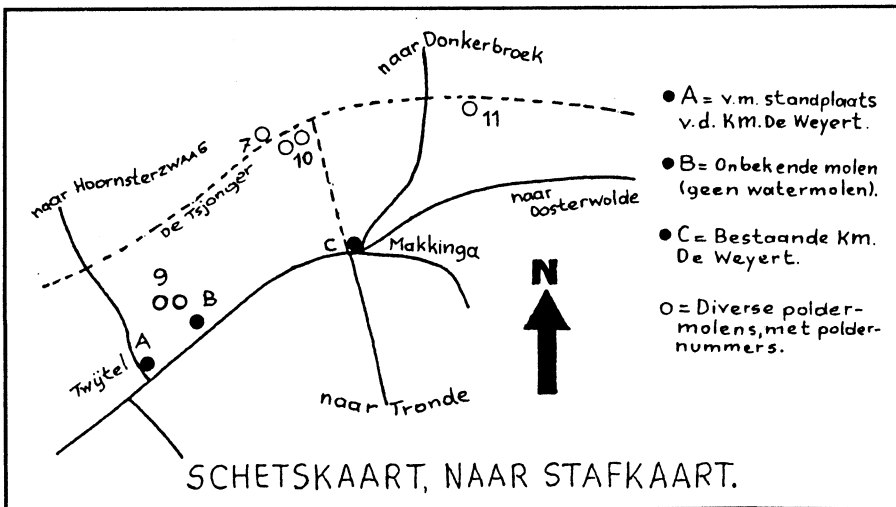

Molenaar B. J. de Vries in de Herenstraat te Groningen. (repro P. T.)

de tramlijn Lippenhuizen-Oosterwolde te liggen welke werd geopend op 26-10-1911. "Vermoedelijk heeft de notabele familie Van der Sluis, "de Slúskes" uit Gorredijk, hem financieel geholpen", aldus zijn kleinzoon. Via een kadastrale kaart weten we de oppervlakte, die Barteld Joukes kocht in 1884, n.l. 166.250 m²; een oppervlakte van 350 bij 375 meter, het woonhuis en erf had nr. 887 en de molen 888. Barteld Joukes had in 1884 twee watermolens gekocht onder Twijtel, zo vertelt de overlevering ons. Zijn broer Arend Joukes heeft misschien een rol meegeëspeeld. Hoorde hij soms, dat daar twee goede watermolens te koop waren?

Nu verder met Barteld Joukes de Vries en zijn molenbedrijf te Sparjebird.

In het "wykbled Sljucht en Rjucht" vonden we nog een en ander over deze persoon en zijn molenbedrijf. Rintsje Klazes beschrijft hem ondermeer als "Ien fan 'e stoere bodders (zwoegers), pioniers fan it nije Opsterlân". Hij was zeker een zwoeger; hij kocht eerst een stukje woeste heidegrond in het buurtschap "Sparjebird" onder Wijnjeterp, thans Wijnjewoude geheten, aan de verharde (grind-)weg van Wijnjeterp over Hemrik naar Lippenhuizen en zo verder naar Gorredijk. Met het verharde van deze grindweg was men begonnen in 1850/'60. Langs deze weg kwam ook

Arend Joukes was daar immers molenaarsknecht geweest op de koren-molen van Klaas Steunebrink van Twijtel. Arend Joukes is op 28-10-1882 van Makkinga naar Jubbeega-Schurega vertrokken. De overplaat-sing van de twee poldermolens werd uitgevoerd door molenmaker Lenstra uit Wolvega. Dit bedrijf van Lenstra is later overgenomen door een knecht van hem n.l. Lutte Middendorp. Lenstra was in het begin van 1884 begonnen en in sept. 1884 draaiden de wieken ook al. In die tijd trouwde Barteld Joukes de Vries met Gepke van Eijk op 21-9-1884 inplaats van op 21-11, zoals vermeld was in het vorige nummer. In de inventarisregisters van dhr. A. ten Bruggencate van de vereniging "De Hollandsche Molen" troffen we inderdaad o.a. 2 poldermolens aan. Het staat zo vermeld: Gem. Ooststellingwerf, Prov. Fr., buurtschap Twijtel, 0,8 km. ten N.O. van buurtschap aan zuidoever Tjonger, doel: 2 watermolens, bijzonderheden: bemaalden den polder op den Tjonger, ingeschreven: apr. 1932 onder nr. 4264 U en 4264 V.

Volgens het weekblad "Sljucht en Rjucht" heeft Barteld Joukes veel woeste grond aldaar in cultuur gebracht. Hij was naast moalker (grutter) ook molenaar en boer; hij hield zich ook bezig met de venderij en houthandel. Er waren tijden bij, dat hij wel 20, zowel arbeiders als knechten, aan 't werk had. Maar we weten ook, dat hij molenaarsknechten wel eens nodig had. Zo vroeg Barteld Joukes er één in het "Nieuw Advertentieblad" van 1-1-1898. In 1906, op 18 jan. heeft hij samen met 13 personen, met o.a. boer Bocke Dijkstra, dokter Idus Wibrandus de Vries en landbouwer Douwe Boonstra de "Boerenleenbank Wijnjeterp en Duurswoude" opgericht. Negen jaar lang bekleedde hij een bestuursfunctie en moest later door drukke werkzaamheden daarvoor bedanken. Hieruit blijkt ondermeer, dat de fam. De Vries gericht was op Wijnjeterp, maar later werd het Hemrik.

Later hebben de 2 oudste zoons Jouke en Tjerk de molen (maalderij) overgenomen. Na het overlijden van Tjerk de Vries werd in de maalderij bijstand verleend door Hendrik Jelsma, een zwager van Jouke de Vries. Toen werd het "Fa. de Vries en Jelsma te Hemrik". Dat was in ± 1930. Rintsje Klazes vertolkt het zo: "De maalderij (grutterij) is troch famyljeleden nei modern trant yndertiid foarset, wylst de âlde mounne boufallych sûnder wjukken sûnt mannich jierren noch neist it fabryksgebou stiet to tsjûgjen fan earfol forline". Toen de molen werd afgebroken in ± 1923 en gebruikt werd voor o.a. de kolenopslag terwijl op de 1e zolder de zakken werden hersteld, met een "Adler" trapnaaimachine (een zomerklus), vond men achter een plakkaat van VERBODEN TE ROKEN een papiertje met het volgende rijmpje: "Door Gods bestaan en mensenkracht wordt hier het graan tot stof gebracht". De diverse balken en planken van de v.m. molen werden voor vele doeleinden gebruikt door de familie De Vries. Het molenaarsbedrijf ging op 1 sept. 1943 over naar de CAF en het gebouw bleef behouden. De firma werd depôthouder voor de CAF. En nu een paar voorvallen uit de 2e helft van de 2e wereldoorlog.

De CAF ging regelmatig met paard en wagen naar Makkinga. Naar de bekende windmolen van C.A.V. Makkinga, met de voor ons bekende molenaar Weyert Zeephat.

Daar werd dag en nacht veel klandestien gemalen voor burgers en buitenlui.

Zo was meestal de vracht ook voor de helft klandestien en de andere helft was met wettelijke papieren geregeld.

Ook is nog bekend, dat de beide neven Barteld jr. en Simon op de fiets, met per persoon 70 kg. "rogge" naar Makkinga gingen, maar in de zakken zat buiten 50 kg. rogge ook nog 20 kg. koolzaad verstoppt, om de broodnodige bakolie te krijgen.

Dit speelde zich af in de barre hongerwinter 1944/45.

Broer H. en zuster Tj. van der Wal vertelden mij, dat hun heit o.a. in de winter 1944/45 haver liet pletten en daar lekkere "brij" (pap) van maakte.

Dit werd gedaan via "de mounders" die het in Makkinga lieten pletten. Dhr. v.d. Wal vond in het opschriftboekje van zijn "pake" o.a. vermeld: "Rogge naar de molen 22-8-1885" en dat ging zo door tot 29-3-1886. Toen was de bladzijde vol, maar hij is er natuurlijk wel mee doorgedaan".

"Heit liet ook door "de mounders" geregeld o.a. rogge malen. Later geschiedde dat bij de CAF ook nog, zolang we nog bouwland hadden (tot 1980)", vertelden zij mij.

Het depôt bleef tot ± 1965 bestaan. Het nog bestaande bedrijfspand is in diverse handen geweest en is voor diverse doeleinden gebruikt, tot de huidige dag.

We sluiten ons verhaal af met de inventarisatie van dhr. A. ten B. en aangevuld door dhr. W.O.B.: Gem. Opsterland; Prov. Fr.; buurtschap Wijnjeterp (Hemrik-Sparjebird), 1,8 km. ten Z.W. der (N.H.) kerk en westerlijk aan den Hemriker wegkant; type: achtkante bovenkruier zonder stelling, z.g. bergmolen; bouwstof: riet op stenen onderstuk, met rieten kap; doel: koren malen; eigenaar: B.J. de Vries, later Jouke en Tjerk; bouwjaar: 1884; bijzonderheden: ontweekte romp over-eind 1936, later gesloopt; datum inschrijving: sept. 1927 onder nr. 2764.

Bronnenmateriaal en dank aan:

- fam. B. de Vries (Jz.), Drachten, die tevens foto's en gedicht beschikbaar stelde,
- fam. B. de Vries (Tz.), Zevenaar,
- dhr. H. en mevr. Tj. van der Wal, Lippenhuizen,
- dhr. W.O. Bakker, Harkstede (Gr.), gegevens uit de inventarisatie en schetskaartje verstrekt,
- drs. D.M. Bunscoeke, Heerenveen,
- de afd. Interne Zaken van de gem. Heerenveen, afd. Archief,

- Frysk wykbleed "Sljucht en Rjucht, d.d. 10-7-1937,
- de geheel herziene kadastrale kaart van 1887, (Kadastrale gemeente Lippenhuizen, sectie D, 1e blad),
- Encyclopedie van Friesland, herdruk: Leeuwarden 1972,
- zie ook: Uit de knipseldoos, nr. 18 (krantebericht was van 16 juni 1937 uit het "Nieuwsblad van Friesland").

Heerenveen, februari 1990 — P. Timmermans. —

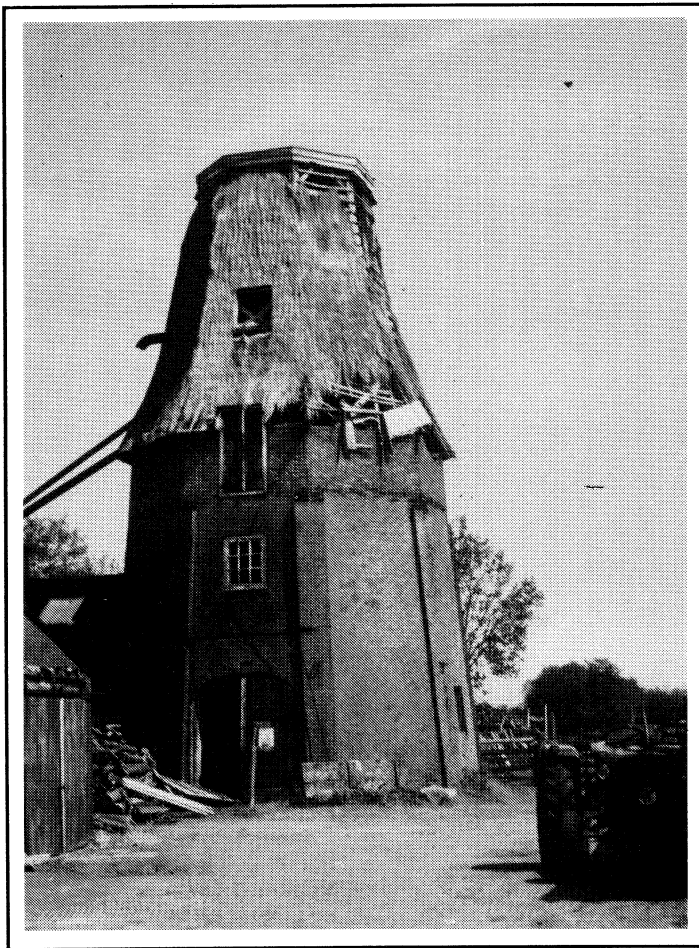

*De molenaarsfamilie De Vries, uit 1904/05.
V.l.n.r. (achteraan) Tjerk, Gepke de V.-van E., Albertje, Barteld
Joukes de V. en Jouke.
V.l.n.r. (vooraan) Jan, Gerrit, Teake en Hendrik, (repro P.T.)*

Aanvulling op de fotobijschriften van het vorige nummer "Uit de knipseldoos nr. 18.
Bij foto nr. 1 kan men toevoegen: Jacobs Rienks Nieuwland, i.p.v. Jacob Nieuwland.
Bij foto nr. 2 zijn de namen als volgt:
v.l.n.r. (achteraan) Jeltje Kalma (dienstmeisje van Tjerk de V.), Tjetske Brinksma (dienstmeisje van Jouke de V.), echtpaar Jouke en Sjoukje de V., Gepke de V. Janna de V.
V.l.n.r. (vooraan) Duifje en Berteld jr. (kinderen van Jouke), Jan (Tjerk zijn zoon).

DE MOLENROMP VAN KORTWOUDE

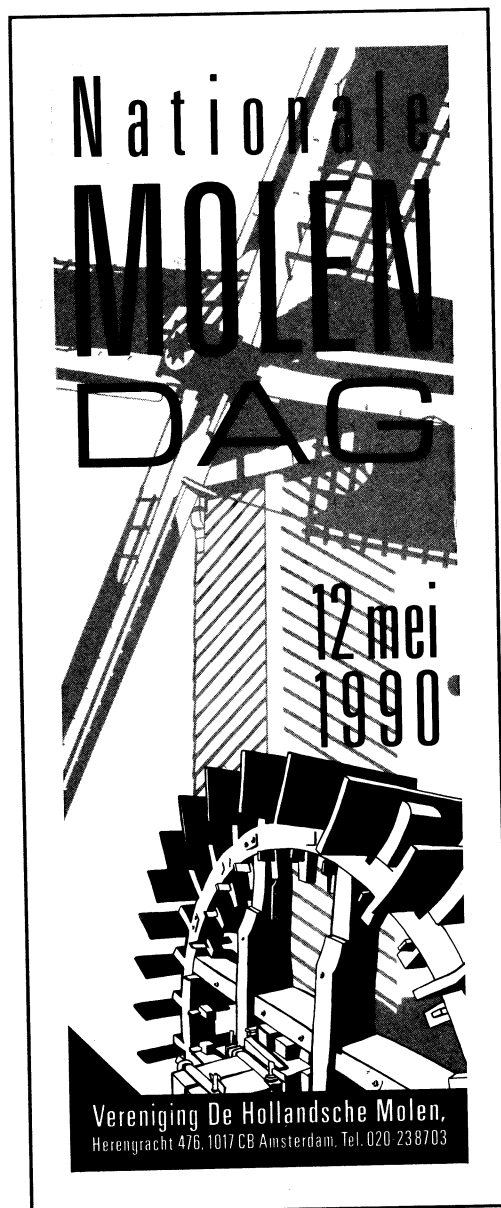
(foto: J. Brunsmann)

De molenromp van Kortwoude is sinds de in 1985 gemaakte foto al weer verder verslechterd. De laatste storm heeft ook nog een verwoestend spoor achtergelaten. Twee velden zijn helemaal kaal en een stuk muurwerk is boven afgebrokkeld. Desondanks hoopt men, er is een molenstichting opgericht, de molen weer en oude glorie terug te krijgen. Bij het ter perse gaan van dit nummer was het wachten nog op belangrijk nieuws van het Europees subsidiefront. Hopelijk kunnen we in een volgend nummer verheugende berichten melden!

Via de heren A.M. van Dop en F. Ralten ontvingen we onderstaand gedicht dat betrekking heeft op de molen "De Dankbaarheid" te Harkingen (Z.H.) Door delen weg te laten en verder een kleine wijziging aan te brengen, is het uitstekend toepasbaar op de romp van Kortwoude. Wie weet kunnen we over enige jaren dankbaar zijn voor de activiteiten en het doorzettingsvermogen van een groepje molenvrienden dat de romp weer tot molen uitmaken.

Daar binnen in zijn oude romp,
heeft eens zijn hart geklopt.
Maar alles, in en om hem heen....
't is allemaal gestopt!
Toch niet. Familie houtworm doet
dag in dag uit haar best.
Door hen wordt thans de molenromp,
op geur en smaak getest.
Onzichtbaar voor het mens'lijk oog,
leeft men daar onbevreesd.
Zij vierden in de molenromp
zelfs dag en nacht hun feest.
En met hen is 't de tand des tijds,
die stiekum aan hem knaagt.
En wordt hij, onafwendbaar, steeds
door weer en wind belaagd!

Hij wil weer graag zijn wieken slaan,
als vroeger, trots en fier!
Méér wil hij dan slechts ééns in 't jaar
een "molendag-festijn".
Hij zou, als molen toch zo graag,
weer molen willen zijn!
Hoe zelig is 't, hem nu te zien,
verlaten, onbeschermd.
En niemand tot op heden die
zich over hem ontfermt,
een grondig onderhanden neemt,
het is ten hoogste tijd!

COLOFON

Nr. 57
maart 1990

"De Utskoat" is een uitgaven van:
Stichting "De Fryske Mole

Tweebaksmarkt 52
8911 KZ Leeuwarden
(tel.: 058-925671)
(giro 2257734)

en

Vereniging Gild Fryske Mounders

Postbus 30, 8560 AA IJlst

(tel.: 05155-2555)

(Friesland Bank

rek.nr. 2980-24.934)

(giro 2543900)

Redactie:

Namens bestuur De Fryske Mole:

A. Bokma

Namens donateurs De Fryske Mole

drs. D.M. Bunskoeke

Namens bestuur Gild Fryske Mounders

J.C. van Driel

Eindredactie en lay-out:

Gerben W. Wijnja

Aan dit nummer werkten verder mee:

J. Brunzman

A. Dijkstra

A.M. van Dop

G. Frankena

Jan Hofstra

A.S. de Jong

F. Ralten

P. Timmermans

Jan Valk

Werkgroep Nationale Molendag

Druk:

Administratief Centrum Leeuwarden.

Zonder voorafgaande toestemming van de redactie is het niet toegestaan artikelen en/of foto's over te nemen.

Redactie-adres:

Molen "De Hersteller", Hogedijk 132, 8464 NZ St. Johannesga,
(tel.: 05137-1023).

N.B.: Adreswijzigingen dienen te worden gericht aan het secretariaat van de Fryske Mole of het Gild Fryske Mounders.

Uit ons prentenkabinet

DE NIEUWE ONBEKENDE MOLEN

Redactie-adres
Molen De Hersteller
Hogedijk 132
8464 NZ St. Johannesga